

Hitro stopi v izbico in ji šepne:

„Ali greš nazaj? Nocoj?“

„Précej“, odvrne ona.

Zatem prideta oče in mati, da bi morda poravnala, ako bi se še kaj pričkala, svetovala jima to in ono, ter jima povedala, da ni lepó, ako se ne z bogata. Zlasti mati je imela celo kopo krepkih besedij, s katerimi bi oprijela neusmiljenega zeta. Bala sta se, da bi se hči branila vrniti se. Toda, oj čudo! Videla sta, da je hči že vsa odpravljena. Mati ni vedela, kaj bi dejala. Oče pa vpraša:

„Kdaj pa bodeta vendar pametna? Zakaj se ne z bogata?“

„I, nu, saj ni bilo nič takega! Pojdiva, Matija!“ sili ona.

„Pa pojdiva! Ali bodeš ti nesla? Ne bode-li pretežko?“ vpraša jo ljubeznivo Matija in si hoče oprtati zibel.

„Pusti! Pusti! Nesla bodem jaz laglje! Nesi rajši to-le!“

Vrže mu culo.

Nekoliko sramovala sta se starih dveh, sramovala sta se drug drugega, zato sta bila tako malobesedna, tako nagla.

Oče in mati sta bila kar osupla, ker sta se mlada sprijaznila tako hitro. Čudila sta se, da se jima je tako mudilo, da se nista hotela ustaviti tudi na njune prošnje.

Molčé sta korakala vstríc, ali pa drug za drugim, kakor je bila pot. Nobeden ni mogel

začeti razgovora, dasi sta si imela povedati mnogo, ker že dolgo nista govorila, niti se videla. Kako sta se kesala sedaj, da je bil prišel razpor, kako sta se pa tudi veselila, ker se je vse tako hitro in lepo poravnalo!

Ko prideta na pol pota, izpregovori Novljanka:

„Odpočijva si! Peče me že v glavo!“

Pomaga ji Novljan postaviti zibel na tla.

Nekaj časa stojita molčé, nato pa izpregovori Matija, rahlo očitajoč:

„Zakaj si bila vendar šla?“

Ničesar ne odvrne Mica, le neka moč jo potegne k njemu, razprostrè roke in ga živahno objame.

Pozabljeno je bilo med njima vse, ljubezen je bila še iskrenejša. Sramovala se nista več, veselo sta se razgovarjala do doma.

Novljan je imel zopet ženo in otroka in bil je srečen.

V zadovoljnosti in ljubezni živita še danes, včasih se tudi malo spreta, ako že mora biti, vendar ne gre Mica v pustiv nikdar več. Pozabiti ne moreta, kako jima je bilo takrat hudo, in se skrbno ogibljeta vsega, kar bi ju razdrlo.

Ne! — Mica Novljanova ne gré v pustiv nikdar več!

Prijatelj ev sin.

(Izvirna povest. — Spisala Pavlina Pajkova.)

I.

Bil je lep dan koncem meseca svečana; skoro bi bil kdo dejal, da se poslavlja zima in napoveduje pomlad. Toplo popoldansko solnce je oživilo razne prebivalce prostornega župnijskega dvorišča, ki se je razprostiralo pred dolgim jednonadstropnim župniščem. Blagodejno gorkoto je čutil črni sultan, veliki zvesti domači čuvaj. Sukal se je veselo sem in tje, in če ni imel igrati se s čim drugim, grizel je tudi konec lastnega repa. Širokokoračne race so mahale s perutmi in gagale na vse grlo. Tropa kokošij s petelinom je bila tudi dobre volje.

Sredi dvorišča, z ruto potegnjeno na čelo, je stala ženska srednje starosti, dolga, suha, podolgastega zarmenelega obraza, udrtih lic, prava podoba skrbne in delavne gospodinje. Trosila je žito kuretini in sedaj karala, sedaj

hvalila pridne živalce, ki so bile tako važne za njeno gospodinjstvo. Ko se tako pogovarja s kuretino, pokliče jo nenadoma glas iz bližine.

„Neža, ali bi lahko govorila z gospodom župnikom?“

Neža se brž obrne:

„Ali ste vi, soseda Katra?“ reče in hitro usuje živalim vse, kar je še imela, s predpasnika. „Kaj pa vas je privédlo danes k nam ob tako nenavadni uri? Pa tako žalostni ste in prestrašeni! Ali vam je zopet Nande kaj nagodil?“

Ženska, katero je Neža klicala za sosedo Katro, bila je med štiridesetimi in petdesetimi leti, a vendar še dosti krepka in čedna. Iz nje nega milega pogleda je odsevala žalost, pa tudi krščanska udanost, ki oblažuje obraz nesrečnemu človeku. Hodila je vselej temno oblečena, nosila je navadno črn predpasnik in bel ovratnik, na glavi pa črno čipkasto ruto. Prosto vse, a vsa

tako snažno! Že nad štirinajst let je bila vdova. — Njen mož, priden logar, je bil umrl nena- doma zaradi kužne bolezni. Živel je skromno in pošteno ob majhni pokojnini, ob dohodkih male glavnice in nekoliko denarjih svoje dote. Vsa njena ljubezen je bila za njenega jedinega sina, šestnajstletnega Nandeta, kateri je pa ubogi materi prizadeval mnogo skrbij in žalosti.

„Bog se me usmili“, odgovori vdova Neži- nemu vprašanju, „vnovič potrebujem prijaznega sveta župnikovega. Moj Nandek —“

„Ta malopridnež — —“ pretrga ji Neža besedo, „koliko težav je že napravil vam in

našemu gospodu! Oh, otroci — ti so pravi križ ubogih starišev! Zato pa se tudi nisem nikdar marala možiti. Tudi jaz sem se veselila v mladosti, kakor moje vrstnice, toda nisem se dala uloviti v zanjke. Ko mi je mladost že odhajala, učila sem se kuharstva, in srečna sem sedaj pri gospodu stricu. Pomilovali so me ljudje, češ: Reva ne more moža dobiti. Ne more? Glejte si no! Nisem ga hotela. In še nikdar mi ni bilo žal, da ga nisem. Kaj pa imate dobrega poročene žene? Prva zakonska leta imate križ z možmi, potem pride še večji križ z otroki. Ali ni res taka?“

Pogled na Staro Loko. (Po fotografiji.)

„Ni tako hudo, ne“, odgovori Katra z bridkim nasmehom. „Vsak stan ima svoje težave, pa tudi svoje veselje. Otroci nam res delajo skrbi, a tudi mnogo srečnih ur. Ljubezen nam daje moč, da za otroke prenašamo najhujše trpljenje. Kar se drugim ljudem zdi velika muka, to je nam materam veselje. Oh, dokler je bil Nandek še majhen, kako sem bila srečna! Sedaj je druga, se vé“, pristavi sama nehoté in uprè zamišljeno oči v tla.

Neža je videla, da tarejo ženo mučne bolečine, zato ji ni hotela več ugovarjati, ampak ravno prav ji je bilo, da se je približal vratom

mal deček. — „Kaj pa oni fant tam pri vratih, ki naju tako gleda?“ vpraša Neža na pol sebe, na pol sosedo, in pokaže fantička, ki je v zadregi stal pri vežnih vratih, kakor da si ne upa vstopiti. „Da bi le ne trebalo vnovič iti z Bogom! Gospod so danes že bili jedenkrat pol drugo uro hoda od tod. — Sem pojdi, fante, če si res namenjen k nam, in ne stoj tam kakor iz lesa!“

Fantek se nato bojzljivo približa in reče: „Gospoda župnika sem prišel prosit, da bi obiskali staro mater, ki so hudo bolni.“

„Čegav pa si, in kako je tvoji stari materi ime?“ pozveduje Neža.

„Pri Martinovih se nam pravi; za smerekovim gozdom, takoj na levi, kjer teče potok, stoji naša koč. Stara mati so pa perica Lena.“

„Oh, oh!“ zavzame se Neža, „do te hiše je najmanj dve uri hodá, pa naj bi gospod župnik — utrujeni — šli na tako dolgo pot? Prej-le so malo legli; ne upam si jih buditi. Oh, oh, tako daleč! Ali je pa tudi že tako nevarno, kaj?“ poprašá fantička.

„Ne vem“, odvrne ta. „Stara mati bolehalo že več let, pa vsak dan pravijo, da skoro umró. Danes so pa tako želeli, da bi jih obiskali gospod župnik.“

„Že prav, že prav, da le sile ni“, pravi nato Neža, nekoliko utolažena. „Gospod župnik menda še danes pridejo, a ti, kadar se še oglasiš pri nas, umij si prej lice in roke; tako umazan ne smeš priti. — Hej, Sultan, ti mrcina ti, ali greš sem!“ pretila je z roko psu, ker je lajajoč lovil petelina in podil kure po dvorišču. „Tak krik!“ tarnala je Neža, tekala na levo in na desno in mahala z ruto, da bi upokojila razdraženo živad. „Gospod se bodo gotovo vzbudili, pa so toliko potrebni počitka!“ V istem trenutku se odpre okno v prvem nadstropju, in sivolasa moška glava se prikaže v njem. Bil je gospod župnik.

Zaradi krika vzbujen je stopil k oknu, da bi pogledal, kaj je na dvorišču. Solnčna svetloba se mu je nekoliko bliščala, vendar je kmalu spoznal kuharico, Katro in fantka.

„Ljudje božji, kaj se je prigodilo, da je tak sodni dan doli? Ali je kakšna nesreča?“

„Nič hudega, gospod“, odgovori Neža. „Pes in kure — saj veste — to ni nikdar ugnano. S sosedo Katro pa sva se malo pomenkovali, in ta fantek je ravno kar prišel od Martinove koč. povedat, da perica Lena želi gospoda župnika.“

„Urno pridem doli“, odvrne župnik. In res, predno preide pet minut, stal je stari častitljivi župnik na dvorišču.

„Bog daj dober dan, draga moja!“ pozdravi prijazno vdovo in fantička, ki sta mu prišla nasproti. „Sedaj pa le hitro povejta, kaj želita!“

A ker se nobeden njiju ne oglasi, vpraša župnik fantička: „Ali je stari materi hujše?“ — In ko fantek klobuk mencaje v rokah pritrdi, pristavi župnik: „Le idi domov, kmalu pridem za teboj, pa povej babici, da bo boljše, naj le potrpi.“

„Tako velika župnija, pa še kapelana jim ne dadó“, zagodrnja Neža. „V enem dnevu dve tako dolgi poti, to lahko prestane mlad, ne pa priletel človek. Da bi se bili vsaj nekoliko naspali!“

„Kako naj dobim pomočnika, če ni duhovnikov!“ odvrne župnik, „Drugim gospodom se ne godi nič bolje, kakor meni. No, pa tako hudo danes ni. Vreme je lepo in toplo, to bo zdrav izprehod. Kadar kliče dolžnost, takrat naj umolkné vsak ugovor. Za spanje bo še po noči čas. — Kaj pa z vami, mamka Katra? Da bi se pomenkovala, ne bode časa, kakor vidite. Bolniku treba postreči najprej, potem še le zdravim. Če vam je prav, pa me spremite kos poti in povejte svoje želje! Tako bode prav za oba.“

Neža, ki je bila šla med tem v hišo, vrnila se je s površno suktnjo, s klobukom in župnikovo palico.

„Jaz pa vendar mislim, ako bi gospod pri škofiji natanko razložili, kako težavna je naša župnija, gotovo bi dobili pomočnika“, hitela je zopet Neža, ko je župnik oblačil suktnjo. „Predobri so in preveč zaupajo svojim močem. Stari so, kaj bo, če opešajo ali pa naglo umró, oh!“ tožila je Neža Katri.

„Na svetu se godi malokomu tako, kakor bi si želel“, opomni župnik dobrohotno. „Sicer pa smo v božjih rokah, in božja previdnost ne naklada nikomur več bremena, nego ga more prenašati. Le nikar ne javkaj, Neža; dobro pazi in moli! — Ali greva, Katra?“

Katra si hitro pogladi predpasnik, poravná si ruto na glavi in stopa ponižno za gospodom župnikom.

„Le sem na levo pristopite“, povabi jo župnik, „da se bolje razumeva.“

Katra stopi na levo, in oba gresta počasi po poti.

(Dalje.)

Pomladanska.

Na solnčnih perutih pomlad se je spet
Vrnila na tihi, na žalostni svet.
Prepeva že ljubi nam znanec,
Visoko pod nebom škorjanec.

Cvetice odevajo sólznato prst,
Na drevju, na grmih poganja že brst,
Po dolih šepečejo viri —
Topí se srcé mi in širi.

Molčé se udajam pomladi slastém,
Saj čustvom kipečim izraza ne vém.
O dôba cvetoča življenja,
O blaženi čas hrepenenja!

Anton Medved.

Prijatelj ev sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

(Dalje.)

II.

Povedali smo že, da je bila Katra logarjeva vdova. Župnik je imel rajnega logarja jako rad, ker je bil pošten mož; včasih sta šla celó skupaj v goro na lov, dokler je bil gospod še trden in gibčen. Ko je logarja v najlepši moški dôbi pobrala neusmiljena smrt, ločil se je težko od žene in mladega sinka. Tolažila ga je jedina obljuba župnikova, da hoče vedno biti branitelj in svetovalec njegovi vdovi in varih sinku. — Umirajoči mož je prijel duhovnika za desnico, poljubil jo in mu hvaležno pogledal v oči v znamenje, da se trdno zanaša na njegovo besedo. Župnik pa mu stisne roko in še ponovi: „Ne boj se, Matija, skrbel bom za oba, kolikor bom mogel.“

Župnik je bil mož-beseda: logarjeva vdova in sin sta imela skrbnega variha, ki ju je podpiral z besedo in dejanjem. Toda — dasi je vdova skrbno vzgojevala sina, pokazale so se kmalu njegove slabe lastnosti. Čim starejši, tem slabši je bil. Čudno se je zdelo to vsem, a tajiti se ni dalo. Seveda je bila mati mehka, morda premehka, a dete je bilo jako živo. Ni ga krotila dovolj, izcimila se je v njem razbrzdanost in rasla od leta do leta. Kaka škoda! Dečko je bil zdrav kakor riba v vodi, bistrega duha in lepega života. V šoli je bil v učenju vedno odličien; ko je učitelj izrekel kako vprašanje, takoj je vedel bistrourni Nande pravi odgovor. A hkrati je bil tudi najporednejši izmed vseh. Bil je drzen, prepirljiv, vedno je dražil sošolce. Kako rada bi ga bila mati dala v mestne šole, da bi se bil izučil še dalje, a ni si upala pustiti ga izpred očíj. Ko je dokončal ljudske šole, učil se je po nasvetu gospoda župnika rokodelstva. Toda ni mu dišalo, da bi tičal ves dan v zaduhli delalnici, ko je zunaj solnce sijalo tako prijazno. Ko je prebil nekaj tednov pri mojstru, napravil je kakšno nerodnost, da ga je spodil. In tako je v jednom letu obhodil krojaško, čevljarstvo, mizarstvo in kleparsko delalnico, pa nikjer ni obstal. Ne samo, da sam ni nič delal, zapeljeval je še druge delavce.

Uboga mati je že obupovala zastran njega. Gospod župnik ji je svetoval, naj pošlje dečka od doma. „Med ptuje ljudi naj gre“, dejal je, „proč iz domačije; tedaj bode njegov duh manj raztresen; tudi si ne bo upal ustavljeti se mestnim gospodarjem.“

Dala sta ga nato v mesto, ki je bilo več ur oddaljeno, za trgovskega učenca. Res, mati je imela sedaj nekaj časa mirne dneve.

Novi gospodar ji je pisal, da je fant sicer včasih malo nepokoren in raztresen, a da je jako bistrourn in zato za vsako delo.

A mislite si strah in grozo uboge matere, ko nekega dné dobi pismo od mestne policije, da so zaprli njenega sina in ga dejali v preiskavo! Njegov gospodar namreč sumi, da mu je učenec Nande izneveril mnogo stvari, katere so bile izginile iz prodajalnice.

Ko se je nesrečna mati izjokala in potožila Bogu svoje bolečine, šla je, kakor smo že povedali, v župnišče iskat sveta in pomoči. Premagala se je še dosti dobro, da je mirno šla poleg gospoda župnika. Stari gospod se je veselil lepega vremena in pravil svoji zamišljeni spremljevalki o vinogradih in o drugih gospodarskih opravilih. Ni si upal naravnost vprašati, čemu je prišla k njemu, saj je slutil le preveč, da jo teži nekaj neprijetnega in da se je zopet kaj sitnega zgodilo ž njenim sinom. A naposled je moral vendar le vprašati.

Zajme iz tobačnice ščipec tobaka, ustavi se sredi pota in počasno pa mehko vpraša: „No, Katra, niste mi še povedali, kaj bi radi.“

„Nande, Nande, ta nesrečni otrok!“ vzdihne mati in solze ji uderó po licu. „Reva sem mislila, da se je poboljšal, toda — moj Bog!“ Žena ni mogla povedati takoj, kaj se je zgodilo.

„Nikar takoj ne obupujte, Katra!“ tolaži jo župnik. „Nande se bo že poboljšal; sedaj je že skoro pol leta v mestu, pa se je vedno vèdel dobro. Če je pa zopet kaj nagodil, ni zaradi tega že izgubljen. Žitna betva tudi ne požene kar čez noč klasú; mladika ne vzrase kar hipoma v drevó. Vsaka stvar potrebuje časa. Potrpite, upajte in molite! Vse bode Bog obrnil v srečo njemu in vam, Katra.“

Ženi je dobro délo blagohotno župnikovo mnenje o sinu. Kako radi verjamemo, česar želimo! Hotela je verjeti župnikovemu prerokovanju o sinovi prihodnosti, vendar je majala z glavo, uboga mati!

Trpečega človeka, ki se na smeh drži, gledati je bridkeje nego solzečega se. Tudi župnika je v srce zbodel turobni nasmeh uboge matere. Kdo vé, koliko bridkosti ti še prizadene poredni sin, mislil je sam pri sebi in sklenil storiti, kar bo mogel, da spravi dečka na pravo pot.

A kako se zavzame, ko mu Katra pové, česa so obdolžili Nandeta, zakaj so ga zaprli. Tudi njemu za trenutek zastane pamet, da ni vedel, ali bedí, ali sanja.

Osupel pogleda Katro, ustavi se za trenutek ter udari s palico ob tla. Ko vidi, da se Katra tiho joče, zamrmra nekaj sam pri sebi.

Nekaj minut hodita tako nemo naprej. Prideta do razpotja. Na desno je stezica vodila v gozd, na levi je bila velika vozna cesta. Poleg poti je stalo znamenje s svetim razpelom. „Katra,“ reče župnik s slovesnim glasom, „tu pred podobo Izveličarjevo poklekните in priporočite Bogu sebe in sina; ko se utolažite, vrnite se domov. Podvizal se bom k bolnici in potem se oglasim pri vas. Če pa ne bom mogel danes, pridem jutri. Bog naj vas razsvetli; da ukreneva pravo. Le pogumni bodite! Bog nas tepe z nadlogami, a vse je v našo srečo. Z Bogom, Katra!“

Ženica poklekne pod sv. križ, a gospod župnik stopi v gozd, skozi kateri je vodila stranska stezica k Martinovi koči.

Zamišljen je pospešil župnik korake, da bi se vrnil pred nočjo; srečaval je delavce, ki so delali v gozdu, kmete, ki so vozili drva, in tudi ženico, ki je nabirala subljadi. Vsi so župnika spoštljivo pozdravljali, on pa je imel za vsakega prijazno besedo. Saj so bili vsi njegovi toliko ljubljani župljani, s katerimi je živel že blizu trideset let v najlepši slogi. Poznal je vsakega izmed njih po slabih in dobrih lastnostih in vsakemu je hotel koristiti kot dušni pastir svojim otrokom in ovčicam.

Prav ko stopi iz gozda, sreča voz naložen z lesom; poleg voza sta šla dva čvrsta fanta, ki sta nosila sekiri na ramah.

Fanta ustavita konja, da bi mogel gospod župnik mimo, in ga spoštljivo pozdravita.

„Čujta fanta“, ogovori ju župnik, ko jima je bil prijazno odzdravil, „veseli me, da vaju vidim, a ljubše bi mi bilo, da bi vaju večkrat videl v cerkvi. Zdi se mi, da se včasih ogneta cerkvi, ali ne, draga moja? Kako lepo bode, če bodeta nekoliko pridnejša, lepo za vaju, veselje Bogu, starišem in meni.“

Mladeniča sta gledala v tla, rekla pa nista nič, dokler je stal zraven njiju župnik. Ko pa odide, reče starejši:

„Ali si slišal, kaj so rekli gospod?“

„No“, odvrne mlajši, „napačno bi ne bilo, ko bi delala tako.“

„A brez kupice vina se ne sme končati nedelja“, pristavi tovariš.

„Pa tudi pričenjati ne brez svete maše“, odvrne oni.

„Kar je res, je res: naš župnik nas ne učé naopak. Njemu smeva že verovati in ga poslušati.“

Tako se je pletel med njima pogovor o vrlinah župnikovih, ki so bile obče znane. Zato je tudi smel reči marsikaj, česar bi župljani ne bili sprejeli od drugega.

Kmalu potem stopi častitljivi župnik v Martinovo kočjo. Kopica majhnih otrok je sedela na kuhinjskem pragu pred veliko okrušeno skledo, iz katere se je kadil krompir v oblicah. Z veseljem vpitjem so segali otroci v skledo in slastno uporabljali borno jed.

„Ali vam diši večerja?“ popraša župnik, ko se jim približa. Nato seže v žep ter vzame iz njega nekaj orehov, katerih je vedno nekoliko nosil s seboj za otroke.

To je bilo veselje! „Še meni, še meni!“ klicali so drug za drugim, dokler ni bil žep izprazen.

„Kaj pa delajo stara mati?“ vpraša gospod, nagledavši se otroške družinice.

„Stara mati so bolni“, povedó otroci; drugega niso vedeli, razven, da so oče v hosti, mati pa v malem hlevcu.

Župnik gre po strmih stopnicah v gornjo izbico. Tu je bilo že skoro temno. Jedino okence je bilo deloma zalepljeno s papirjem. Na revni postelji je ležala stara perica Lena.

„No, mamka, kako vam je?“ popraša s prijaznim glasom mašnik bolnico.

„Ej, kmalu bo konec“, vzdihne ženica polglasno.

„Ni še sile, ne!“ odvrne župnik, „Pretoplo ste odeti, ali ne? Zdi se mi, da vam to jemlje sapo.“

„Oh, tako me zebe, vsa sem ledena.“

„Zima je, mamka, zima, pa kmalu pride pomlad in gorkota. Kmalu bode bolje, kmalu.“

„Ej, ne učakam pomladi, vse mi pravi, da ne“, govori bolnica.

Župnik spozna kmalu, kaj bi pomagalo, zato zapusti bolnico in gre po stopnicah v vežo. Tu najde hišno mater, ki je bila ravno prišla iz hleva.

„Ali imate kaj tople vode?“ popraša starček in se še ne zmeni za njene pozdrave.

„Samo to, v kateri sem poprej skuhala krompir“, odgovori mlada žena.

„Brž jo nesite gori k bolnici in pa še dve skledi.“

„Skledo imamo samo jedno pri hiši“, odvrne žena.

„Pisker je tudi dober“, reče nato župnik; „pa le hitro prinesite!“

Čez nekaj trenutkov se je kadila voda v dveh posodah, in župnik dene s pomočjo mlade gospodinje bolničine roke vanji.

„Tako, sedaj pa le mirno držite roki v vodi!“ Bolnica je držala roki v vodi in težko sopla.

„Ali je sedaj topleje?“ popraša čez nekaj časa, ko zapazi, da se bolnici lice oživlja in se skoro rdeči.

„Bolje, bolje“, pritrди starka in se s hvaležnim pogledom ozre v gospoda župnika.

Duhovnik je za bolnika na kmetih pomočnik v stoterih slučajih; večkrat leži bolnik skoro celi dan sam, ker nimajo domačini časa za postrežbo, kaj še, da bi mu preskrbeli zdravnika!

Zato je takemu revežu duhovnikov obisk v največje tolažilo in veselje. Jedinu duhovnik mu prinaša upa in tolažbe; on razvedri otožno dušo in nasvetuje marsikateri lek v pomoč bolnemu telesu.

„Vidite, saj pravim, da bode te kmalu okrevali“, govori veselo gospod župnik. „Le mirni bodite in srčni!“

Duhovnik je ostal pri bolnici toliko časa, da ji je olajšal vest pa ji obljubil, da pride drugo jutro s sv. obhajilom.

Starka je kimala z glavo in kazala svoje veselje: bila je videti vsa srečna.

Župnik se poslovil od bolnice, od matere in otrok, potem jo mahne urno proti domu, srčno zadovoljen, da je potolažil in tudi za poslednjo pot pripravil trpečega človeka.

III.

Jednajsta ura je odbila tretji dan potem v zvoniku stolne cerkve mesta N., ko stopi v malo sobo bližnje gostilne pri „Belem volu“ naš znanec, gospod župnik, prašen in truden po dolgi vožnji.

„Bog pomagaj!“ vzdihne polglasno, „kako naj začnem in kako zvršim težavno nalogo, katero sem prevzel? Ne ustrašim se navadno nobenega posla, a danes mi je ta pot pravi ‚križev pot‘. Da bi bil fant tako globoko padel in postal tat? Otrok poštenih in pridnih starišev, dobro poučen v krščanskem nauku — da je storil kaj takega? Dečko mi je na srcu, da ga ljubim, če tudi ima mnogo slabostij. Tat pa še ni bil dosedaj, ne, ni bil.“ Majal je z glavo, segel po brevir in iz njega molil nekaj časa; ko odmoli, vzame iz listnice listič in čita: „Gospodska ulica šte v. 3. — Dvanajsta ura bode kmalu, torej je čas, da grem.“

Otrese si klobuk prahu, osnaži nekoliko črevlje, ozre se okoli, ali ni morda na steni kaka sveta podoba, a ko ne najde nobene, prekriža se pobožno ter zapusti sobo.

Ne bodemo popisovali obilo potov in sitnob, katere je prestal naš blagi znanec, predno je rešil Nandeta iz začasnega zapora. Obhodil je zaporedoma Nandetovega gospodarja in policijo, po policiji zopet gospodarja, in le njegovemu stanovitnemu postopanju in gorkemu zagovar-

janju se je posrečilo omečiti trdo pravico. Izgovarjal ga je, da je dečko še mlad in nepremišljen; obljubil je tudi, da poravna vso škodo, katero je naredil.

Nande je trdovratno tajil vsakomur, da bi bil kaj izneveril. Toda, ko ga je župnik pogledal resnobno in milo, zadrgetal je fant po vsem životu, povetil oči; laž, ki mu je že bila na ustnih, zastala mu je hipoma. Cesar ni mogla doseči preiskava, dosegel je župnik z maloštevilnimi krepkimi besedami.

Nande mu je priznal, da je res že nekaj mesecev po malem odnašal blago iz gospodarjeve prodajalnice, prodajal, in ž njim plačeval dolgove. Zašel je bil namreč v slabo družbo igralcev, kateri so vanj tem bolj silili, čim bolj je izgubival. V zadregi je šel krast gospodarjevo blago. Župniku je obljubil trdno, da ne bode kradel nikdar več, marveč izbrisal sramoto s poštenostjo in pridnostjo.

In tako se je Nande še istega dne odpeljal z župnikom v domačo vas.

Tema je bila, ko sta se približevala domu. Govorila sta med potoma malo. Župnik je bil upehan, fanta je bilo sram. Nekoliko pred vasjo začne starček:

„Tvoji ubogi materi ne bom povedal o tvojem nepoštenem življenju v mestu. Umrta bi od žalosti, ko bi zvedela vse. Tako mlad še, pa tako izprijen! A lagati ne smeš, zato ji bom jaz povedal, kolikor treba, in naročil, naj te ne izprašuje. Kaj počnem s teboj, nisem še določil; a da se moraš poprijeti kakšnega dela, to vidiš sam. Materino imetje je pre-majhno, da bi redilo lenuha. Mati in jaz sva ti hotela polajšati življenje, a ti nisi hotel. Torej ostaneš za sedaj pri meni za hlapca, vrtnarja in cerkavnika, dokler te ne pokličejo v vojake. Vem, da ti tudi to delo ne bode po volji, a kakor si sam sebi postlal, tako bodeš ležal. Ne zabi, da si vsak človek sam kuje srečo.“

„Vse, kar mi ukažete, storim rad“, odgovori boječ Nande. „A prosim vas ponižno, le nikar ne povejte materi in nikomur, kaj sem zakrivil. Saj se bom poboljšal, le sedaj mi še odpustite!“

„Bog daj, da bi bilo resnično“, reče župnik nekoliko potolažen.

Med tem je došel voz do vasi. Kar začujeta žalostni klenk mrtvaškega zvona.

Župnik ukaže ustaviti voz in vprašati nekega mimo gredečega človeka, komu zvoní.

„Perici Leni“, bil je odgovor.

Župnika je iznenadila novica; ni mislil, da pride smrt tako hitro. Sname klobuk in se nekoliko trenutkov pomudi v tihi molitvi.

„Nande“, reče na to ganjen, „bodi priden in pošten, življenje je tako kratko, a večnost brez konca! Vselej, kadar čutiš izkušnjava, do-

misli se mrtvaškega zvona! Tudi tebi bode pel, kakor vsem drugim.“

V takih pogovorih se pripeljeta do župnišča. Tu ju je čakala vdova mati. Ob ropotanju voza pride z drugimi domačini pozdravit gospoda, Neža pa je svetila.

Nande skoči z voza in bojazljivo stopi k materi, katera je nemo, z odprtima rokama šla sinu nasproti. Ozirala se je na župnika, kakor bi hotela reči: Ali je šlo vse po sreči?

„Pripeljal sem vam izgubljenega sina“, reče župnik, stopivši raz voz. „Kar je minulo, pozabimo! Vse je poravnano, in Nande naj sedaj tudi vam, kakor je meni, slovesno obljubi, da bode drugačen odslej.“

Vdova ga je razumela. Roke, katere je bila razprostrla proti sinu, omahnejo ji. Ne jednega vprašanja ni spravila iz ust; materinsko srce je v trenutju slutilo, uganilo, vedelo dovolj.

Približa se župniku, da ga zahvali, a ni mogla govoriti; srce ji je reklo, da je starček za sedaj rešil sina.

Župnika pa je navdalo čustvo, ki je vseh čustev najblažje: blaga zavest, da je rešil mlado ovčico in osrečil zapuščeno vdovo.

Veselil se je svojega poklica, ki bolj, kakor katerikoli drugi, ponuja prilike in daje moči voditi k dobremu slabotne ljudi ter deliti tolažbo in pokoj trpečemu človeštvu.

IV.

Čas je mirno potekal našim znancem. Nande je bival ves dan pri župniku in ondi imel opravke ali v cerkvi, ali na vrtu, ali v hlevu; zvečer pa je zahajal k materi spat.

Župnik je bil ž njim zadovoljen. Fant je bil voljan, poslušen; ves dan je delal pridno in ni nikdar ugovarjal. Smel ni nikamor, samo v nedeljo po službi božji je imel nekaj ur prostih in dobival dvajsetico v zabavo.

Župnik mu je dajal, česar je potreboval; denar pa — tako je trdil župnik — ni mladim ljudem za nič drugega, kakor za izkušnjava, torej nevarna stvar.

„Ako bodeš priden“, dejal je večkrat, „dobodeš svoj čas večjo vsoto, katera ti utegne obroditi blagoslov; sedaj bi ti bil denar samo v pogubo.“

Nandetova mati ni nehala Boga moliti, da bi sinu podelil vstrajnost. A srečna ni bila več, odkar je slutila, da je sinovemu še tako mlademu čelu pritisnjen pečat tatinstva in sleparstva. Ni se mogla popolnoma veseliti njegovega izpreobrnjenja. Kalila ji je ljubezen do sina neka skrivna nezaupnost, rekli bi, huda slutnja, ki je vznemirjala njeno materinsko srce.

V materinem srcu odmeva ne samo vsaka telesna in duševna bolečina njenih otrok, ampak to srce je tudi nekak prorok njih bodoče sreče ali nesreče.

To izvira iz iskrene ljubezni, ki vidi s podojenim čustvom in zato vidi in sluti nevarnost, ki preti njenim dragim, že od daleč in tedaj, ko je nevarnost — še čisto nevidna drugim ljudem — pognala še le kal.

Nandetu se je videlo, kakor da je zadovoljen s svojo usodo. Bil je na videz vedno vesel, žvižgal in prepeval si je med delom, kakor človek, kateremu je delo največja slast življenja.

Vsi v župnikovi hiši in sploh po vasi so hvalili njegovo pridnost, vstrajnost in veselo srce.

Župnik se je delal malomarnega proti tej pohvali, a v srcu je bil ves zadovoljen ter je Nandeta začel vnovič ljubiti, kakor nekdanj, ko je bil še nepokvarjen dečko. A to svojo prijateljsko ljubezen je skrival proti vsakomur, proti Nandetu pa najbolj. Ž njim je občeval sicer prijazno, pa vendar previdno. Ni treba dečku vedeti, da sem mu odpustil pregreho, ter da mi je zopet prirastel k srcu, mislil je pri sebi.

Le jedna oseba v župnikovi hiši se ni mogla sprijazniti ž njim, namreč Neža, kuharica.

Že od nekdanj, ko je bil Nande še majhen, imela je mržnjo do sicer lepega in bistrega, a jako zvijačnega otroka. Ko ji je župnik naznanil, da se bode odslej Nande prišteval k njegovi družini, ni dolgo mogla pomiriti nevolje.

„Tako“, dejala je razdražena, „ni dovolj, da ste, gospod, doslej imeli ž njim križe in težave izven hiše, sedaj, na stare dni, ko sami potrebujete največ pokoja, ker vam velika in težavna župnija brez kapelana itak nalaga preveč dela in skrbij, sedaj, pravim, hočete si naložiti še živo pokoro v hiši, vzemši k sebi nepoboljšljivega fantalina? Jaz se tudi staram in nimam volje prepirati se ž njim, kakor se njegova mati vedno ž njim prepira, ker pri njem se nič ne opravi ne z lepa ne z grda. Mene pa bo še menj poslušal, ker mu nisem nič. Ne, take popačene pošasti v naši tako vzgledni hiši, tega pa ne trpim, rajša si zvežem culico, pa grem!“

Ali vendar ni šla. Blagi župnik je tudi takrat, kakor vselej, s prijaznimi besedami ugasil ogenj kuharičine nevolje.

Neža se je res kmalu nekoliko potolažila, posebno, ko je videla, da je Nande postal krotek in poslušen. Vendar pa je bila proti njemu nezaupna, ni ga puščala izpred očíj, opazovala je njegov pogled, pretehtavala vsako njegovo besedo, češ, z volkom ni dobro ovce pasti. On se sedaj samo hlina, dokler ne najde prilike za nove hudobije.

Ali je Neža s svojim nezaupnim in trdim srcem pa z zvito in bistro glavo slutila prav ali ne prav, pokaže nam prihodnost.

Bil je vroč popoldan meseca malega srpana. Župnik je bil ravno vstal od popoldanskega počitka in je sedel v senčnati kolibici na vrtu.

Na kameniti mizi pred njim je ležalo raztresenih več papirjev, med njimi so bili tudi župnikov ovratnik, čepica in tobačnica. Iz vsega se je poznalo, da je župnik v ta kotiček vrta pribežal, da bi tu užival mir in počitek ob vročih popoldanskih urah.

Debelušni pes in mladi maček sta ležala v njegovi bližini na mehki trati drug od drugega oddaljena, zaspana in lena.

S papirnatih pól, ki so bile popisane s številkami, bilo je videti, da je župnik delal račune.

Čez nekaj časa vzame iz listnice kopico bankovcev in jih začne šteti. V tem trenutju nekaj zašumi blizu njega in ob vходу v kolibico se prikaže Nande, golorok, s širokim slamnikom na glavi in z velikim jerbasom v roki.

„Južino nesem koscem na senožet“, reče s prijaznim glasom in sname spoštljivo klobuk, „ali mi imate, gospod, kaj naročiti?“

„Petintrideset, šestintrideset“, štel je župnik polglasno in majal z glavo, kakor bi hotel reči: „Malo počakaj, da doštejem!“

Nandetetu postanejo oči vidno debelejšje, ko zagledajo lične bankovce. Prebledi in zardi zaporedoma. Njegove oči, katere so strmele v kopico denarja, svetile so se s čudnim žarom.

V tem hipu potegne sapica in bankovci se razpršijo čez mizo, nekateri tudi pod mizo.

Župnik se pripogne, da jih pobere. V istem trenutku seže tudi Nandetova roka hitro po jeden goldinar, ki je ležal na mizi blizu njega, ter ga spravi v rokav.

„Šentani denar“, pravi sedaj župnik, zloži goldinarje ter položi kamen na nje, da jih sapa zopet ne odnese, „kako hitro hoče zbežati, in kako težko ga je dobiti! Ravnokar sem ga prejel po pošti za popravljajne šolskega poslopja, katero se hoče porušiti. Koliko sem moledoval pri gosposki, predno so ga nam dali, pa kako hitro ga je pihljaj lahke sapice hotel odnesti! Vidiš, Nande, tako se godi tudi zapravljavcu! Težko je sam ali pa kdo drugi denar zaslužil, da ga potem v kratkem zapravi. — Pa poglej no, Nande“, važno pristavi, „ali ne leži morda kak goldinar v onem-le grmu?“

Nande išče, a ničesar ne najde.

„No, potem pa le nesi v božjem imenu južino koscem“, méni župnik, „vročina je huda, žeja pa še hujša. Pa naroči jim, naj ono seno, katero so pokosili poleg potoka, pusté do jutri na travniku; utegne biti še vlažno od včera.“

Nande se poslovi in hoče župniku poljubiti roko.

„Ni treba, moj sin“, brani se župnik in dobrohotno poboža z roko Nandetovo glavo: „ti veš, da si mi več kakor služabnik. A le priden in pošten bodi, kakor si sedaj!“

To je bila prva pohvala, ki jo je župnik izrekel Nandetetu po štirih mesecih, odkar je živel pri njem. Kakor smo že povedali, silil se je mož, da bi bil mrzel proti njemu, boječ se, da bi ga ne prevzela hvala. A sedaj, ko je videl Nandeta tako ponižnega pred seboj, postalo mu je hipoma tako milo v srcu. Smilil se mu je fant; saj je bil sin njegovega dobrega, sedaj pokojnega prijatelja, in saj je kazal resno voljo, da se poboljša.

Ko se ga župnik dotakne in ga prijazno ogovori, zgame se Nande, kakor da ga je gad piknil. Zmeden vzdigne cajno in hitro odbeži.

Župnik prešteje še jedenkrat denar. Šteje in šteje, a vselej je bil jeden bankovec premalo. „Ali nisem že prej došel do šestintrideset? A sedaj jih je samo petintrideset“, reče sam pri sebi.

Še jedenkrat pogleda pod mizo in pod klop ter prebrska s palico zeleno grmovje, ki je obdajalo kolibico —, a bankovca ni bilo.

„Ali jo je goldinar vendar-le popihal, ali pa se je poštar zmotil, ni ga! V božjem imenu! Dodam pa iz svojega.“

Protiv večeru onega dne se je izprehajal župnik po vrtu ter molil brevir. Sedaj pa sedaj se ustavi, dene kazalec v knjigo in potegne ščipec tobaka iz tobačnice.

Nakrat se ustavi pred mlado jablano, katera je imela dve veji polomljeni, ravno oni dve, kjer sta še v jutro viseli dve zlato-rmeni jabolki, prvi njen sad. Jabolki ni bilo več.

„Kaj pa je to?“ reče zavzet, da mu molitvena knjiga skoro zleze iz rok, „kdo bi se bil predrznil to storiti?“

„Hej, Neža“, pokliče kuharico, ki je nedaleč od tam nabirala fižol, „ali veš, kdo je poškodil to drevo?“

„Kdo bi bil neki drugi“, odvrne Neža, „kakor Nande? Videla sem ga že večkrat, kako poželjivo je opazoval oni dve jabolki; a ker sem bila vedno blizu, ni si jih upal utrgati. No, sedaj se mu je posrečilo.“

„Neža, Neža, ali je tvoje govorjenje krščansko?“ posvari jo župnik. „Kako moreš trditi, česar nisi videla? Ko bi pač vedela, kako ostuden greh je obrekovanje! Kaj ti je storil ubogi Nande, da ga tako črtiš? Ali ni priden, ponižen, poslušen?“

„Storil mi ni še ničesar, ker ni še utegnil“, odvrne kuharica s poudarkom, „a dobro si za-

pomnite moje besede, da Nande ne bode hodil več dolgo v ovčji obleki, v kateri se hlina že nad štiri mesece. Poznam ga in opazujem dovolj in vem, da ni več tako zadovoljen, kakor

je bil iz početka. Zvečer ne hodi več, kakor nekdanj, naravnost k materi spat; zvedela sem, da že nekaj časa pohajkuje po vasi v pozno noč. Ob nedeljah, kadar mu izročite dvajsetico,

Tudi vejicam treba časa.

kako zaničljivo jo potem menca med rokami, češ, s takim beraškim denarjem naj se on, Nande, najbrhkejši fant cele župnije, kakor se sam imenuje, prikazuje po krčmah! Pri jedi, ko drugi molijo, on — — —“

„DOM in SVET“ 1894, št. 7.

„Nehaj mi vendar s svojimi domišljenimi pritožbami!“ seže ji župnik nevoljen v besedo, a poznalo se mu je, da ga je Nežina pritožba zmédla. „Ako hočemo koga obirati in tožiti, najdemo tudi v najboljšem človeku pogrškov

dovolj. Človek je pač iz mesa in krvi in ne iz slame in žaganja, kakor igrače, in zato ima vsakoršne slabosti. Nande je bil nekdanj malopriden, a sedaj ni več; glavo bi stavil za to. Koliko prizadevanja in zatajevanja mu je treba, ti še ne slutiš, ker premalo poznaš omahljivo človeško voljo in pa njegovo slabotno srce. Povem ti, da ga tudi zato sedaj rajši imam nego kdaj. Da se človek rodi dober in blag, to je sreča, kakor je sreča, če se rodi bogat in lep; zasluga pa je, če se častno bori z izkušnjavi.

„Molčala bom, nečem več ziniti o Nandetu“, odvrne Neža udana, pa precèj razžaljena. „Rada bi, da bi se motila. Nič mi ni do tega, če se ž njim tudi jezim, vajena sem tega pri poslih in z ljudmi; a za vas me je skrb, ker vem, da imate preveč radi tega —“

Požrla je zadnjo besedo, katera bi se gotovo ne bila ljubeznivo glasila za Nandeta, ter godrnjaje nadaljevala svoje delo.

Župnik je hodil zamišljen še nekaj časa gori in doli po vrtu, a kmalu se mu zvedri prijazno lice.

„Zavidnost, sama zavidnost!“ misli si, „nič drugega. Družina čuti, da je Nande v hiši več kakor ona, in zato mu zavidajo. Zato ga tudi obrekujejo in na Nežina ušesa prinašajo vsakoršne čenče. Nežina slabost pa je bila že od nekdanj, da se ji zdi vse hujše, kakor je v resnici. No, sčasoma se bo že privadila Nandeta in izprevidela, da mu dela krivico. Fant je tako krotek! In naposled vendar zmore pravica!“

„Imam ga pa le rad“, reče nato polglasno, „če ga tudi nobeden ne mara. Rad ga imam rad“, ponavljal je še zadovoljen ter z velikim pisanim robcem zapodil debelo oso, ki mu je brencala okoli glave. „Imam ga radi, ker je moja izgubljen ovčica, katera se je povrnila k svojemu pastirju. A jaz mu hočem biti dober, prizanesljiv pastir, naj velja, kar hoče!“

V.

Ko se je Nande poslovil od župnika in šel proti senožeti z južino, zapustila ga je takoj ona zmedenost, ki je izviralá iz strahú. Z lahkim srcem in brzimi nogami je korakal po zelenem polju, kakor bi bil malo poprej storil pošteno delo, ne pa zločinstva.

„Skopušni gospod“, govori medpotoma sam s seboj, „ima toliko denarja, da sam ne vé, kaj ž njim, a meni ne privošči na teden več kakor borno dvajsetico! Da bi bil oni denar šolski, kdo mu to verjame? Bogat, bogat je naš župnik, to vsi dobro vedó. Vsako leto si kupuje novih posestev in vinogradov, da molčim o tem, kar ima gotovine v posojilnicah in hranilnicah.

Se vé, na tako bogati župniji služi že nad trideset let, pa letina za letino je bila dobra, in vsi kapelanovi dohodki pripadejo že več let njemu, pa ne bi bil obogatel!

A kdo bo neki vse to dobil po njegovi smrti? Gotovo največji del Neža, ki je njegova sestrana; mene pa se bo spomnil seveda samo kakor kakšnega berača. Župnik ima nekaj nad šestdeset let, a Neža jih ima kakih štirideset. Torej ni upati, da bi ona pred njim stegnila kosti. — Ko bi te ženske ne bilo“, nadaljeval je svoj samogovor z nekoliko višjim glasom in pri tem povzdignil svojo pest kakor v grožnjo. „o — potem bi po župnikovi smrti njegovo lepo imetje postalo moje, to vem. Starec je ves zateleban vame. Zdi se mi, da se mu smilim s svojim voljnim obrazom in pohlevnim vedenjem. Res, ko bi te Neže, te spake, ne bilo, bilo bi zame že drugače v hiši. A ta vražja ženska ima povsod svoj nos in svoji ušesi, da si človek v njeni navzočnosti še misliti ne upa, boječ se, da ne bi mu zalezljiva kača uganila mislij. Kadar se je nadejam najmanj, že stoji, kakor duh, za menoj. No, če je ona zvita kakor kača, zato sem pa jaz prekanjen kakor lisjak; mene ne ujame tako brzo. — Imam ga že — tudi brez njenega vedenja“, smejal se je zvijačno in ob tem potipaval ukradeni goldinar na dnú žepa; „začetek je dober, pomagal si bom tudi nadalje. A to je gotovo, da z borno dvajsetico ne pojdem več ob nedeljah v vas. Kdor se trudi celi teden, lahko si v nedeljo privošči pošten zaužitek. Ako pa mi nečejo dati radovoljno, kar si krvavo zaslužim, prisiljen sem, sam pridobivati si denarja. Kako, — to je moja skrb.

Juhé! Po dežju sije solnce, a po tolikih žalostnih dnevih, prebitih v župnikovi hiši, prisije sedaj meni še zlati čas.“

Vrže klobuk v zrak, zasuče se na peti, veselo zavriska, da je njegov glas odmeval daleč okoli, a potem je nadaljeval svojo pot.

„Nande, le hrani noge in dobro voljo za nedeljo, ko bo ples pri Sv. Miklavžu!“ začuje Nande za seboj.

Nande se ustavi in zagleda mladeniča, stopivšega iz bližnje goščave.

„Ti si, Mihec?“ zakliče vesel in se mu pridruži; „kam pa si namenjen?“

Mihec je bil za nekaj let starejši od Nandeta in je bil pomočnik v kovačnici. O njem ne moremo povedati drugega, kakor da je bil vseskozi popačen fant. Kjer je bilo kaj prepira in pretapa, tam je bil tudi Mihec.

„Gospodar me je bil poslal k cerkveniku Sv. Miklavža nekaj popraviti“, odgovori Mihec, „in sedaj se vračam domov. Zvedel sem tudi, da imajo to nedeljo semenj, ne pa v nedeljo teden, kakor je bilo prej določeno. Ali prideš ti?“

„Seveda pridem“, odgovori Nande; „kjer je godba, tam je zame.“

„Pa kaj hočeš z borno dvajsetico?“ šali se Mihec.

„Z dvajsetico?“ odvrne Nande zaničljivo: „ne, takrat bode goldinar, in še prav nov. Pil ga bom, da bo vse teklo, pa še ti z menoj!“

„Ti se šališ“, méni Mihec. „Odkod bi dobil goldinar? Od župnika gotovo ne; menda pa od Neže, kaj? — Ha, ha, ha!“ zasmee se porogljivo, ko vidi, da je Nande ob tej opazki ves zelen od jeze; „ti in pa Neža sta kakor pes in mačka? — Priznavam pa vendar, moj Nande“, nadaljeval je z resnim, pomilovalnim glasom, „da si ti prvi tepec cele župnije. Ko bi bil jaz na tvojem mestu, znal bi drugače živeti in ne dal bi se voditi in pitati, kakor paglavec, ki je dobil šele prve hlačice, kakor delaš ti. Kaj ti pomaga, če dobiš kdaj tudi ves župnikov denar, če pa sedaj nimaš toliko, da bi si ob nedeljah omočil grlo? Sedaj, ko si mlad, potrebuješ denarja, ne pa, kadar boš star in čemern, ko človeka nič več ne veseli.“

Nandeta je nekoliko grizlo posmehovanje tovariševo; toda, ker mu je govoril prav iz srca, odvrnil je mirno:

„Jaz tudi tako mislim, a kaj naj storim? Polnoleten še nisem, in moram torej plesati, kakor mi drugi godejo.“

„Ali pa kakor Neža piska“, podraži ga zopet Mihec. „Sram te bodi, da te ženska strahuje!“

„Da bi se nje bal? Ni res!“ zakliče Nande srdito; „toda ona je glavna oseba v hiši, če se njej zamerim, godilo, se mi bode še hujše kakor sedaj. Svetuj mi rajši, kaj naj storim, da si boljšam svoje stanje!“

„Kaj naj storiš? Ali si v resnici tak bebec, da me za svét vprašaš?“ poroga se Mihec. „V hiši, kjer se vidi sama obilnost, kjer prideš

večkrat v dotiko z denarjem, ni treba dosti truda, da si izboljšaš življenje. Vržeš pet in potegneš šest; prilika se ti gotovo ponudi prav dostikrat. Težke vesti si ob tem ni treba delati. Misli si, da so to obresti one glavnice, katero pozneje zapusti župnik. Koliko bode to koristilo! S tem, da si privoščiš ob nedeljah zabavo, dobodeš med tednom več veselja do dela. Pri fantih in dekletih si pridobiš tudi več veljave. Stori po mojem svetu, saj ti hočem dobro.“

„Ali“, jeclja Nande v zadregi, „župnik ima denar vedno pod ključem, bodisi doma, bodisi v cerkvi.“

„Ali nisem jaz kovač?“ odvrne ponosno Mihec. „Kadar se ti ključalnica neče odpreti z lepa, spomni se prijatelja Mihca! Samo da mi moj trud potem tudi povrneš; ovadil te ne bom nikdar. Žejo tudi jaz večkrat trpim, da veš. Moj gospodar je sam revež, in če tudi sedaj pa sedaj skrivoma prodam kak košček železa, vendar je to komaj dovolj, da si kupim smodko. In potem —“

„Dovolj tega“, pretrga Nande zgovornemu prijatelju besedo. „Tam že vidim naše kôsce, Bog ne daj, da bi čuli najin pogovor! Srečno! V nedeljo na sejmu se bova videla.“

*Bil je ponedeljek po sejmu pri Sv. Miklavžu. Na župniškem dvorišču je sedela pred kubinjskimi vrati Neža in strgala krompir.

Ne daleč od nje, pri kameniti klopi pod zeleno murbo, je stal Nande, bled v licih in z zaspanimi očmi. Snažil je črevlje, katerih je bilo več parov.

Delo mu ni šlo izpod rok. Neprenehoma se mu je zdehalo, glava mu je vedno lezla doli, oči so se mu zapirale —, le siloma jih je odpiral, da so skrivaje gledale na Nežo; ta je pa danes bistro opazovala čudnega fanta.

(Dalje.)

Kraška cvetka.

Goré, goré, apneno bele,
Kakó vas je premenil čas!
Po vas so šume zelenéle,
Zdaj bivate le tóžen Kras.

Mirnó ste v šume sencí spale
Pod listjem, mahom jézer let:
Zdaj bivate le gole skale,
Zelenje proč je, proč je cvet.

Prišlo na vas je ostro jeklo,
Za jeklom burja in naliv;
In jeklo šume je poseklo,
Odnésla prst je burja z njiv.

Le jedna cvetka še poganja,
Kjer v razpoklinah prst dobí;
In ta o krásu Krása sanja,
Ki krásil ga je svoje dni.

Te cvetke drobne cvet je moder,
Nič ne vonjá to cvetje s skal;
In ni ljubimca od nikoder,
Da v šopek cvetje bi si bral.

Zató stóji ta cvet samótno
Čez pómlad, leto, do zimé,
Molcé, misleče in tihótno,
Le stare bajke ga budé.

in na vojaštvo, da ohranijo mir in red, če možno z lepa, sicer kakor koli.“

Ponosno je korakal komisar proti kresiji; ugnal je bil mladega tajnika, ki ne pozna ljudi, in pridobil si veljave; čim večja bode nezaup-

nost francoskega oblastva proti meščanom, tim večji bode vpliv njegov, ko bo de strahoval in pritiskal uporne duhove. Kako se mu bodo poplačevale usluge!

(Dalje.)

Prijateljev sin.

(Izvirna povest. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Dalje.)

„Starko, kakor se mi vidi, zopet srbi jezik, zato išče prilike, da me napade“, misli si Nande. „Le začni, ako želiš; ne bojim se te, na boj sem pripravljen!“

Neža, ki je bila že nekoliko razdražena, pokušlja.

Nato posvari deklo, ki je bila ravno prišla s škaфом vode, kje da je bila tako dolgo, ker danes ne gre že nobeno delo več izpod rok. „Seveda vse glave polne plesa in sejma, delo pa nikomur ne diši.“

Ko to izreče, jezno pogleda Nandeta, kateri v pol uri še ni bil očistil niti jednega para čevljev.

„No, če Bog dá“, zadere se sedaj nad njim, „do noči bodeš menda gotov s svojim delom. Gospod se popeljejo ob desetih v mesto, kaj bodo obuli!“

Nande nič ne odgovori, ampak začne žvižgati plesni napev in po njegovem udarcu živahno dregne s krtačo po čevlju.

Neža je vedela, da Nande to dela samo v ta namen, da bi jo razdražil.

Vstane razburjena, približa se mu, podboči se z obema rokama ter jezno zavpije:

„Neotesani fantalin ti, ali je tako vedenje spodobno v župniški hiši? Ali ti noč ni bila dolga dovolj za tvoje hudobije, da nadaljuješ svojo razuzdanost še tukaj, pred pošteniimi ljudmi? Ali veš, kdo sem jaz? Našega gospoda sestre hči sem, torej njegova sestrana, in gospodinja v njegovi hiši že nad dvajset let. Zahtevam spoštovanje, katero se meni spodobi od vse družine, in tej se prištevaš tudi ti. Ali si me razumel?“ pristavila je razkačena ter udarila z ного ob tla, ker je Nande nadaljeval svoje poredno žvižganje in igranje s krtačo, kakor da bi je ne videl in ne čul.

Ko sedaj Neža nad njim še jedenkrat zavpije, podboči tudi on roki, in sicer z jedno roko držeč krtačo, z drugo pa čevelj, ter oponaša Nežo v kretanju in glasu, pa se ji posmehuje.

„Gospa kuharica so pa danes jako slabe volje; menda so jezni, ker jih včeraj nisem povabil na prvi ples!“

Neža je bila kakor iz uma.

„Tako daleč si že prišel?“ rekla je sedaj bolj z žalostnim srcem, kakor pa z jeznim glasom; „ti si še mnogo hujši, kakor sem te sodila. Ne da bi se sramoval včerajšnjega večera, še ponasaš se s hudobijo! Dobro vem, kako si se vedel včeraj pri Sv. Miklavžu, kako si bil vinjen in razuzdan. Sram te bodi! Sin poštenega logarja, ti, ki imaš za variha najboljšega gospoda, ti, ki si bil sprejet za sina v naši hiši, ko si zaslužil palico in zapor, ti ravnaš sedaj tako? Oh, ubogi naš gospod, koliko žalosti bodo še prestali s tem ničvrednim pobalinom! Ubogi gospod!“ Privzdigne predpasnik in si ž njim otere solze.

„Bog se usmili! Kaj pa imata zopet?“ zakliče župnik ves prestrašen, vrnivši se ravno z daljše poti od nekega bolnika. „To nikamor ne kaže, prijatelja moja; to vedno medsebojno pikanje, kavsanje in sovraženje se sploh ne spodobi človeku, ki je ustvarjen po božji podobi; a vama, ki bi se morala vēsti vzgledno, spodobno je še manj. Kako žalosten sem, da se v moji hiši godé take reči!“

„Gospod, jeden izmed naju mora zapustiti hišo, sicer se prigodi še nesreča“, potoži Neža solzna. „Vspodbujala sem ga k delu, ker je bil skoro zaspal pri čevljih, a on se mi je posmehoval in me zaničeval, kakor še nikdar nihče, odkar živim. Ali nisem skrbna gospodinja v vaši hiši? In tak pobalin, ki se je celo noč klatil v razuzdani družbi, ki je bil sinoči tako vinjen, da so ga morali nesti s plesišča, tako človeče, pravim, si upa dražiti mene?“

„Ali je res, kar trdi Neža?“ popraša župnik Nandeta z resnim glasom.

Nande je bil prestrašen. Takega konca se ni bil nadejal. „Bil sem dobre volje, šalil sem se nekoliko ž njo“, zajecija Nande v zadregi, „a Neža se je hudovala zaradi moje nedolžne šale.“

„Vprašam te, ali je res, kar trdi Neža, da si celo noč prebíl na plesišču in da si bil vinjen:“ popraša še jedenkrat z osornim glasom.

„Prijatelji so mi v jednomer ponujali vina, da res ne vem, kaj se je z menoj godilo“, izgovarja se Nande in se dela nedolžnega.

„Torej vendar-le res, zaradi česar se Neža potožuje? Ali tvoje izpreobrnjenje ni istinito in ali je tvoja pohlevnost samo hlimba? Nande, Nande, ali si že pozabil, kar si mi obljubil pred petimi meseci, ko sva se vozila iz mesta domov:“

Župniku se je glas tresel, ko je to govoril. Bilo mu je hudo v srcu.

„Nič hudega nisem storil, gospod župnik, res ničesar. Fantje so me zapeljali“, izgovarja se Nande, „a nikdar več ne storim kaj takega. Bodite mi zopet dobri, prosim ponižno!“

Župnik si oddahne, kakor bi bil rešen hude muke. Nandetov kes in resni obet sta ga zopet pomirila.

Nič na svetu ni tako črno, kakor se vidi prvi trenutek, misli sam pri sebi. Fant je res lahkomišeln, a ima dobro srce.

„Pozvedoval bodem, kako se je prav za prav sinoči godila vsa stvar“, reče župnik nekoliko prijazneje; „a kako se bodeš sprijaznil z Nežo:“ pristavi v skrbéh. „Ti si ji dolžan spoštovanje in pokornost in sicer iz več vzrokov. V moji hiši ni bilo nikdar razpora in ga tudi ne sme več biti, dokler sem jaz gospodar. Ako se vidva ne moreta sporazumeti, potem ti zapustiš mojo hišo. Zapomni si dobro! Ako pa do tega pride, da pojdeš iz hiše, potem nečem biti več odgovoren za tvojo bodočnost; a tvoja mati se tudi ne bode mogla sama zate brigati. Da se ti drugje ne bode godilo bolje, nego pri meni, izkusil bodeš kmalu. Sedaj pa stopi k Neži in se ž njo sprijazni; pod mojo streho ne trpim nobene neprijaznosti, da ne rečem, sovraštva.“

Nande je preminjaval barve na licih. tako se je bojeval sam s seboj. Da bi župnikove volje ne izpolnil, ni bilo misliti; a da bi Nežo, svojo največjo sovražnico, prosil odpuščanja, zdela se mu je največja kazen, katero bi mu kdo naložil.

Toda, kaj je hotel! Izprevidel je, da zanj ni drugega pomočka, kakor da živi pri župniku in da se ž njim in ž njegovo hišo čim bolje sprijazni. Saj dolgo ne more trajati, mislil je pri sebi; tudi župnik ne bode večno živel. Poglavitna stvar pa je, da si ohranim njegovo nagnjenje, da me ne pozabi v svoji oporoki.

Premagal je torej svojo zopnost do Neže in se ji približal prav pohlevno.

Ko to vidi Neža, ki je zopet sedela pri svojem delu, hitro vstane in zbeži v hišo ter zaloputne dveri za seboj.

„Vidite, gospod župnik, kako mi je neprijazna! Neče mi biti dobra“, potoži Nande. V srcu pa je bil neskončno vesel, da se je je iznebil na tako lahek način.

Župnik zmaje žalosten z glavo, a nič ne reče. Nespravlјivost, ta grda pošast ni bila nova prikazen njemu kot dušnemu pastirju in poznavalcu najskrivnejših človeških čuvstev in slabostij.

VI.

Naš župnik ni poznal prijetnejšega izprehoda, kakor v svojem prostornem, lepo obdelanem vrtu. Kadar je bil količkaj sloboden, pribežal je k svojim ljubljencem, kakor je rad imenoval obile sadonosnike najplemenitejših vrst, katere je vse povprek sam dal zasaditi, in pa k cveticam, katere so bile posejane po lepo urejenih gredicah.

Kadar je bil župnik doma in je vreme bilo ugodno, gotovo ga je vsakdo našel tu na vrtu.

V jutro za rana, ko se je rosa biserno svetila na mehki travi, in zvečer, ko so se bliščali vršiči dreves v zahajajočem solncu, tedaj je naš župnik, brevir v rokah noseč, navadno pohajal po stezicah svojega raja.

Sedaj pa sedaj je odložil knjigo, da se je veselil jasnega neba nad seboj, rmenega sadja na vejah, nežnih cvetic in žvrgolenja ptičkov.

Tudi danes — bilo je lepo jutro meseca velikega srpana — bil je jako za rana na vrtu. Nova trta je rodila letos prvokrat: grozdi so bili nenavadno veliki, jagode nenavadno napete, da se župnik ni mogel nagledati lepote tega božjega darú. Bil pa je jako vesel, da, tudi ponosen je bil nanj, saj je bil sam zasadil trto.

Kako malo potrebuje skromen človek za srečo! Oltar, župnija, vrt — te tri reči so bile veselje našega župnika. Služil je Bogu, pomagal je bližnjiku, užival je s čutečim srcem najčudnejše prizore vedno mlade, vedno lepe prirode.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus. Dobro jutro, gospod župnik! Zgodnji ste, zgodnji, gospod!“ zakliče nekdo s ceste, zroč skozi ograjo v vrt na župnika.

Bil je tamošnji župan ter ob jednom cerkveni ključar, ki je šel na polje in gredoč mimo vrta zagledal župnika. Bil je mož srednje starosti; na njegovem dobrovoljnem obrazu se je kazal pošteni njegov značaj.

„Amen na veke! Vi ste Peter? Pa že na polje?“ odzdravi župnik prijazno in gre k pregraji proti županu. „Dobro, da vas vidim, sicer bi vas bil po maši obiskal na domu. Potrebujem pečata na pobotnico, da dobim naloženi denar za nove zvonove. Pisal mi je zvonar, da jih ta teden ali najpozneje prihodnji teden pri-

pelje. Pošljem vam popoldan Nandeta s pobotnico, da udarite na-njo pečat.“

„Novi zvonovi bodo zopet za olepšavo naši župniji“, reče župan zadovoljen; „Boga hvalim, da mi je dal učakati ta veseli dogodek. Za Bogom gre vam, gospod župnik, največja hvala za to. Leta in leta ste vspodbujali ljudi, da so darovali za tako potrebne zvonove, pa tudi sami ste priložili lepo vsoto, to vem!“

„Ej, to je mala reč. Sicer pa, ali ni vaša župnija tudi moja domačija? Ali ne bodo, kakor upam, novi zvonovi tudi meni zvonili na zadnji poti?“ odvrne župnik ganjen. „Nič posebnega nisem storil, moj ljubi župan; tudi vi in vsakdo

drug bi bili jednako storili, ko bi bili na mojem mestu. A moji ljubi župljani, maloimoviti kmetje, ki se boré za vsak krajcar, da zadosté vsem potrebam gospodarstva, da plačajo velike davke, da molčim o drugih rodbinskih stroških, oni so se pri tem nabiranju obnesli najboljše. Nad tisoč petsto goldinarjev smo nabrali v desetih letih samo v naši župniji. Ali ni to lep denar v sedanjih časih in v slabih denarnih razmerah? Da, naši župljani so bili vselej za našo župno cerkev jako radodarni. Zato se mi zdi sedaj nekoliko čudno“, nadaljeval je župnik bolj s tihim glasom in se ozrl, ali ga nihče ne posluša, — „pa to bodi med nama, Peter, — da

Pogled na Budapešto s kraljevskega gradú. (Po fotografiji.)

namreč že nekaj časa ne dobimo v cerkveno pušico celi teden več nego nekaj krajcarjev; prej pa se je nabralo na teden do dveh goldinarjev. Čudim se posebno zato, ker nam je ljubi Bog letos dal v vsakem oziru dobro letino.“

„Kaj pravite, gospod župnik?“ začudi se Peter, vzame pipico iz ust in debelo pogleda župnika. „Kako bi to bilo? Saj sem videl še v nedeljo, da so ljudje v jednomer metali v pušico! Menda pa niso graha ali boba vanjo metali, kaj?“ pristavi smeje se.

Župnik se ni utegnil več razgovarjati. Imel je opraviti črno peto mašo za nekega pokojnika, in zvon je že vabil v cerkev.

„Dolžnost me kliče“, reče naglo župnik; „glejte, glejte, kako hitro čas mine med govorjenjem! — Bog z vami, Peter!“ In šel je, ne da bi čakal odgovora.

A tam pri stranski gredici je čepela med tem ženska in se dolgo mudila pri trganju peteršilja. Bila je Neža. Ko župnik zapusti vrt, vstane tudi ona in zamrmra sama s seboj: „Cerkvena pušica — prazna? Hm! In Nande je cerkovnikov pomočnik. Stvar je vredna premišljevanja.“

Majhna starinska ura na steni sobice logaričine je udarila istega večera s slabim glasom najstkrat.

„Moj Bog, kod hodi fant sedaj že vsak večer, da prihaja vselej tako pozno domov?“ vzdihne Nandetova mati v svoji postelji. Nad jedno uro je že izkušala zaspati, a ker ni mogla, molila je za sina. Bila je v skrbeh. Saj dosedaj še ni nikdar izostal tako dolgo.

Prvi mesec potem, ko se je bil preselil iz mesta, bil je redno točno ob osmih doma.

Drugi mesec je zahajal za pol ure pozneje; potem za celo uro, in tako naprej, dokler ga poslednji čas pred deseto ni bilo domov. A

nocoj je odbila že najstarejša ura, pa ga vendar le še ni.

„Moj Bog, kaj bo iz tega, če ide tako naprej?“ vzdihne nesrečna mati. „Zdi se mi tudi, da fant ne prihaja trezen domov, ker je vselej tako surov z menoj, kadar ga izprašujem, kaj je storil čez dan, kod je hodil ves čas in kaj bi gospod župnik rekli, ko bi zvedeli o njegovem ponočevanju. — Kaj, ko bi res bilo, kar pravi Neža, da fantu ne diši več delo, da zahaja v slabo družbo — pa za župnikovim hrbtom, da

Pogled na kraljevski grad v Budapešti. (Po fotografiji.)

rad pije — —? Toda odkod bi dobival denarja? Saj na upanje vendar nihče ne daje takemu mladeniču?“

Ob tem preišljevanju začne ubogi materi utripati srce in razne slutnje podijo se ji po glavi.

„Ne, ni mogoče, da bi moj otrok zašel tako daleč.“

In zopet je molila, molila rožni venec in pri vsakem odstavku pristavljala besede: „Za pobožnanje mojega Nandeta.“

Pazno tudi posluša, ali niso zaškripala vrata, ali se ne čujejo stopinje na cesti, ali ne gre Nande. Pa ni ga bilo. Grozno hudo je bilo nesrečni materi.

„DOM in SVET“ 1894, št. 8.

Oh da, vesela ura je sestavljena iz šestdesetih minut, kakor žalostna ura, in vendar koliko daljša se nam dozdeva žalostna od vesele!

Malo pred polnočjo podrgne nekaj po vežnih vratih, kakor da bi kdo iskal ključavnice; kmalu potem zadone v kuhinji krepke moške stopinje, nato nekaj zaropče, kakor bi se bil stol zvrnil, nato se je slišala robata beseda iz Nandetovih ust.

Mati hoče vstati, da pogleda sina in ga prav resno poprime zaradi ponočevanja; a kmalu se premisli. Če je res vinjen, kakor se je bilo bati, bolje, da ga pusti pri miru in mu rajši jutri, ko bode trezen, razloži njegova kriva pota in žalostne nasledke takega počenjanja.

Drugo jutro ob petih je šla mati po svoji navadi v Nandetovo sobico, da ga vzbudi.

Sin je močno hrkal, znamenje, da je trdno spal. Morala ga je večkrat poklicati in mu pri vzdigniti glavo, predno se je vzbudil.

„Pustite me!“ zagodrnja fant z zaspanim glasom, „saj sem šele legel, pa da bi že vstal?“

„Žal, da si sinoči tako pozno legel“, reče mati dosti odločno, „a to nič ne pomaga: peta ura je minila, vstati moraš.“

To izrekiš prime za odejo in razkrije Nandetove roke, da bi hitreje zapustil postelj.

Nande si mane oči in gleda na pol jezen, na pol osupel mater. Zdelo se mu je nemogoče, da bi mati sedaj začela ž njim ostro ravnati; ni bil tega vajen.

Hipoma pa se zasmije in reče z ukazovalnim glasom, zagrniši se zopet z odejo:

„Kavo mi rajši prinesite, da si ogrejem želedec, predno vstanem! Ne glejte me tako srepo, kakor da me hočete prebosti!“

„Nande, ko bi bil bolan, stregla bi ti v postelji ne samo s kavo, temveč s čimer bi bilo treba. Ponočnjaku pa, katerega v jutro lasje bolé, da neče vstati, ne bom stregla. Kava te čaka v kuhinji.“

„Oho, mati, kako pa danes govorite z menoj!“ popraša Nande prevzetno.

„Kakor bi bila morala že davno“, odvrne mati odločno. „Kod si hodil sinoči do polnoči? Kje jemlješ denar, da zahajaš vsak večer po krčmah? Ko sem te nedavno vprašala, kod že nekaj časa zaostajaš vsak večer, ker te tako dolgo ni domov, ukanil si me z lažjo, češ, da zahajaš k županovim, da se pogovarjaš s Tončkom in ž njim nekoliko izprehajaš po vasi. Verjela sem ti ter bila tiho. Toda Neža mi je te dni k sreči odprla oči in tudi sama sem spoznala, kako grdo si se mi lagal. Zato bom —“

„Neža, že zopet ta nesrečna babura, katero naj bi vrag odnesel čim preje!“ pretrga Nande razjarjen materino govorjenje. „Čemu se vedno vtika v moje stvari! Kadar opraviš zvečer svoje delo pri župniku, nisem nikomur več dolžan odgovora, kako porabim prosti čas.“

„Pač, pač, dolžan si, in sicer meni — materi in gospodu župniku, ki skrbiva zate. Vprašam te še jedenkrat: odkod dobivaš denar, katerega zapravljaš dan na dan?“

„Odkod? Kradem ga ne“, odgovori Nande malomarno in se začne polagoma oblačiti.

„S tem mi nisi še povedal dovolj; povej naravnost, od kod ga dobivaš“, sili mati z nenavadno odločnostjo.

„Ljuba mati, kakor vidim, postali ste prava Neža; ona vas je pokvarila do cela. Primaruha, podobni ste ji v govorjenju in vedenju. Neža v župniji, Neža doma —: lepi dnevi me čakajo!“

šali se Nande z veselim glasom, vendar se mu zna, da mu je materino odločno vprašanje silno nadležno in da bi se ga rad iznebil.

„Dokler ne poveš, odkod dobivaš denar, ne pojdeš danes iz hiše“, zakliče sedaj mati s srditim glasom zaradi notranje razburjenosti. Ob tem pa hitro zaklene sobo ter potegne ključ iz ključavnice.

„Tudi prav“, zasmije se Nande in se na pol oblečen zopet zvrne na posteljo; „saj sem itak truden; pa vi pojdite mesto mene na delo!“

Po teh besedah je nastala v sobici za nekaj trenutkov smrtna tišina.

Mati, blede kakor žid, upre zavzeta oči v Nandeta, kakor da ne verjame, da ta, ki govori in ravna ž njo tako surovo, je njen otrok.

Nenadoma se strese. „Nande, Nande!“ zavpije z glasom, ki bi pretresel vsako srce; glasen jok jo prevzame, da onemore in se spusti na stol. — Materin obupni klic in bolešt zganeta za trenutek spačeno Nandetovo srce. Kes in sram zaradi takega vedenja se oglasi v njem. Hitro skoči s postelje, približa se materi in reče z dobrikavim glasom:

„Mati, ne bodite vendar otročji! Toliko hrupa in krika za nič in zopet za nič! Odkod da imam denar?“ ponovi materino vprašanje in potem se hiti oblačiti; „moj Bog, po najnavadnejši poti sem ga dobil. V tem mesecu smo imeli trije krstov in tri žene so prišle k blagoslovu; imeli smo dve poroki in jednega mrliča. Ljudje so se mi izkazali radodarne; od vsakega sem prejel več nego navadno. — No, sedaj pa nehaite vendar že tožiti“, pristavi nevoljen, videč, da se mati še solzi, „saj sem vam sedaj povedal skrivnost svojega denarja. — Sicer pa“, nadaljeval je, „koliko ga tudi popijem vsak dan! Še maseljček najcenejšega ne! A dobro veste, da pol kozarčka vina je zadosti, da me omami.“

„Ali govoriš resnico?“ popraša mati nekoliko utolažena po Nandetovi izpovedi.

„Resnico, resnico, kajpak!“ reče Nande živahno, veseleč se, da mati verjame njegovim lažem. „Zakaj bi pa tudi ne bila resnica? Saj je vendar stvar tako očita kakor beli dan!“

„Ali bi mogel priseči na to?“ dostavi uboga mati, ki je bila še vedno nezaupna zaradi bridkih izkušenj.

Nande se prestraši. Kaj takega ni pričakoval.

„Zakaj pa me že zopet dražite, mati?“ reče hitro razburjen in se dela, kakor da je razžaljen.

„Ni dovolj, da mi župnik ob vsaki priliki z neslanimi pridigami in medenimi besedami napolnjuje ušesa, da me če Neža zabosti s strupenimi pogledi in zbadljivimi opazkami: sedaj me pa še vi začnite brezsrčno pikati, da bode trojica mojih mučiteljev popolna! Ne, tega ne prestanem; spravili me bodete še v obup. Utegnem

si še kaj žalega storiti; nisem vam porok za to, da ne bi!“

Ko to izreče, potegne si z rokavom čez oči, kakor bi si brisal solze, seže hitro po klobuk, vzame materi iz roke ključ in, predno še mati utegne ziniti, izgine iz hiše.

VII.

„Nocoj pa daj za boljšo kapljico, kaj bi pila vedno oni cviček, ki je tako pust!“ reče Mihec, nam že znani kovaški pomočnik, Nandetetu, ko sta neki večer sama sedela v zaduhli sobi domače krčme.

„Bojim se, da kmalu ne bova pila niti cvička“, odvrne Nande silno nevoljen; „moji dohodki ne tečejo več, že tri dni nisem ulovil krajcarja.“

Ko to izreče, vzame mošnjico iz žepa in jo iztrese na mizo. Dve desetici in nekaj krajcarjev skoči iz nje.

„To je sedaj vse moje imetje, in bojim se močno, da se mi mošnja ne napolni kmalu.“

„Kako to?“ začudi se Mihec; „cele tri tedne si imel vedno dovolj denarja. Kaj, ali — saj me umeješ, kaj menim?“ pristavi polglasno in dvoumno zamiži z očmi.

„Kakor veš“, nadaljeval je Nande šepetajoč, potem ko se je prepričal, da so vrata dobro zaprta, „z onim ponarejenim ključkom, ki si mi ga napravil, odpiral sem vsak drugi ali tretji dan cerkveno pušico — ali v jutro, kadar je cerkovnik šel zvonit k maši in sem bil sam v zakristiji, ali popoldne, kadar sem snažil cerkev. Pred tremi dnevi pa, ko sem bil zopet sam v zakristiji, iščem pušice, pa je nikjer ne najdem. Drugi dan vidim, kako jo cerkovnik po maši zaklepa v omaro, kjer so duhovske obleke, ključ pa je utaknil v žep in še mene prav čudno pogledal. Delal sem se, kakor da ne vidim ničesar in da me njegovo ravnanje celó nič ne briga, a najrajši bi mu bil dal zausnico za njegov drzni pogled. Ravno dan poprej pa, ko sem kopal krompir na vrtu, čul sem, kako sta se župnik in Neža pomenkovala o nekem denarju in o cerkveni pušici; dobro nisem mogel slišati, ker sem bil precj oddaljen. Toda prepričan sem, da nihče drug kakor ta vražja ženska mi je zopet prekrizala moje gotove dohodke. Da, ko bi mogel le to žensko odpraviti! Ta je bila in bode moja nesreča pri vsakem delu.“

„Pa se je iznebi“, zasmeye se Mihec. „Saj si bil pol leta za pomočnika v prodajalnici različnega blaga, torej poznaš tudi kak strup, — če ne drugega, vsaj podganski, — da ga ji pri-mešaš v juho.“

Tudi Nande se nasmeje temu Mihčevemu nasvetu, a nič ne odgovori, temveč nenadoma se zamisli.

V tem trenutju stopi krčmar v sobo, da pogleda h gostoma.

Steklenica pred Nandetom in njegovim tovarišem je stala že prazna.

„Ali smem prinesiti še jeden poliček?“ popraša krčmar z dobrikajočim se glasom.

„Če ga nama daste na upanje, pa prinesite“, odvrne Nande; „denar se je nama danes usušil.“

„Nič ne dé, plačata pa jutri ali pojutranjem“, odgovori krčmar dobre volje.

Kmalu potem postavi pred nju vnovič napolnjeno steklenico. Nato pa napiše s kredo nerodne črke na vrata.

Ko sta bila prijatelja zopet sama, molčala sta nekaj časa. Nande je bobnal po mizi in zrl zamišljen predse.

Mihec je izpraznil pol kozarca, nato ga je privzdignil proti luči in opazoval vino od vseh strani.

„To ti je kapljica, boljša kakor prejšnja“, začne Mihec in tleskne z jezikom. „Vsak požirek čutim po žilah. Pa da ga ne bi več pila, Nande? Ali čuješ, Nande?“ reče še jedenkrat in ga dregne s komolcem, ker je tovariš še vedno molčal in čemerno gledal predse.

„Kaj bi odgovoril?“ zadere se Nande. „Ako ga ti plačaš, lahko ga pijeva tudi zanaprej vsak dan; jaz pa ga ne morem plačevati.“

„Beži, beži! Ne bodi plašljiv kakor zajec“, draži ga Mihec. „Tako dobro bučo imaš, pa da bi si ne znal pomagati?“

„Da, ko bi to bilo samo na meni, ne bal bi se vraga. Toda, saj veš, župnik in Neža — —. In sedaj je celó mati začela sumiti in me nadlegovati s sitnimi vprašanji, kadarkoli ji pridem pred oči.“

„E kaj, matere se vendar ne bojiš! Saj vemo, kakšne so matere. V jutro se bo nate drla, a zvečer se ti bo ponižno približala, srečna, če bo ujela kak prijazen pogled. Pojdi no, pojdi. Ali si ti nekdanji srčni Nande? — Niti njegova senca nisi več! Še kozarec ga izprazni, pa boš videl, kako postaneš hraber! Trčiva!“

Prijatelja trčita, steklenica je bila zopet posušena, a zato njiju glava težja in njiju jezika urnejša.

Nandetetu je neskončno dobro delo, da ga prekanjeni Mihec tako povišuje. Ponosno vzdigne glavo in reče skrivnostno: „Sedaj bi bila res prilika, da si pridobim masten grižljaj, a težko pojde, težko, če ni skoro nemogoče.“

„Prilika, praviš, in da ne bi mogel —? Povej vendar, kakšna prilika je, radoveden sem“, reče Mihec ves radosten in se primakne bliže.

„Naše župnišče hrani sedaj obilo denarja, šestnajststo goldinarjev“, pripoveduje Nande s tihim glasom, „katere je naš župnik dobil predvčerajšnjem v mestni hranilnici za nove zvonove.“

Ko bi mogel priti do njih, vrag, rešena bi bila potem za dalj časa te nadležne denarne skrbi.“

„Kaj praviš? Šestnajststo goldinarjev?“ začudi se Mihec iznenajen, „to je vendar že cel zaklad! Ljubi Nande, tebi je sreča kumovala že pri zibelji. Sto, dvesto goldinarjev lahko dobiš, če si le količkaj pameten. Vsakdo bode mislil,

da so tatje udrli, vedoč za denar. Srečni Nande, kako ti zavidam! Živa duša ne bode sumila, da si bil ti. Pojdiva; med potoma napraviva načrt, kateri se ti bode gotovo posrečil.“ Vstala sta in kmalu se izgubila v nočni tmuni.

(Dalje.)

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

(Dalje.)

Povsod na loškem svetu so prebivali samo Slovenci, ko so ga prejeli škofje v oblast in posest. Dežela pa je bila takrat tu in tam še pičlo naseljena in tudi ne dokaj obdelana. Zaradi tega so začeli škofje že zgodaj v te kraje naseljevati Nemce in sicer deloma že l. 1030., deloma pa pozneje. Na prelepo, rodovitno ravan med Kranjem in Loko so privédli svoje bavarске rojake in ta okraj imenovali potem županstvo Bavarcev (Officium Bauarorum). Zasnivali so mnogo nemških vasij okolu slovenske Žabnice, katerih imena so se ohranila do današnjega dné. Ti novi naseljenci so se deloma pomešali med prvotne prebivalce, deloma pa so tudi prvotne izpodrinili in potisnili v hribe. Priča temu so nam še dandanes (večinoma) nemški priimki naseljencev v ravnini, kakor Cegnar (Zehner), Cof (Zapf), Hafner, Hartman, Homan tudi Oman (Huebman), Hirschenfelder, Gasser, Irrlich, Jauch, Kaiser, König („Kinh“ po loško), Kern, Kuralt (Churalt), Langerholz, Leber, Leben, Logonder, Müller, Masterl (Maisterle), Macher, Porenta (Parenter), Pintar (Binder), Rajgel, Rozman (Rossman), Richterschitsch, Schneider, Sicherl, Stupniker, Schiffrer, Tautscher, Triller (nekdaj Trigler), Wilfan, Windischer, Weissel (sedaj Bajžel), Wohlgemuth, Žontar (Sonder) itd. Vendar pa govoré dandanes vsi ti samo slovenski. Ob Valvasorjevem¹⁾ času pa so ljudje po Bitinju kramljali še neko nemško-slovensko mešanico, kakor n. pr. „s šajtelcam ga opavhati“ = natepsti s polencem, ali „schau, schau, mačka na strehi goloba fressen!“ itd.

Dasi pa dandanes vsi loški okoličani govoré slovensko, vendar se ločijo nekoliko od drugih Kranjcev, bodisi v besedi ali govorici (zlasti po naglasu), bodisi po značaju, ali celó po licu.

Po hribih pa so ohranili bolje prvotni slovenski značaj, kar pričajo tudi že imena, n. pr.

Ambrožič, Berčič, Brdник, Bogataj, Debeljak, Dremota, Dolinar, Dolenjec, Eržen, Fojkar (pravo Hojkar), Gaber, Globočnik, Hribernik, Jamnik, Jelovčan, Jesenko, Jenko, Jugovec, Karmelj, Kalan, Kokalj, Kožuh, Križaj, Krajnik, Leskovec, Lužan, Miklavčič, Maren (včasih tudi Marenik), Novak, Oblak, Okorn, Omejec, Planina, Pevec, Pokoren, Potočnik, Prevodnik, Ravnikar, Pečnik, Sever, Režek, Stanovnik, Sušnik, Seljak, Trobec, Tratnik, Vodnik, Zakotnik, Završnik, Zelnik, Zvoljšak, Žagar itd. Dandanes seveda je ljudstvo že jako pomešano med sabo.

Po hribih od Loke proti Poljanam ob desnem bregu Sovre, posebno okrog Hrastnice, so škofje naselili Korošce ter kraj zvali koroško županstvo (Officium Carenthanorum). Najbrže so pa ti priseljenci že prvotno bili Slovenci, ker se l. 1291. po urbarijih nahajajo med njimi večinoma slovenska imena, kakor: Svobodin (Sobodin), Kupec (Chuptz), Stojan (Ztoyan), Malej (Malley) itd.

V samotne in gozdnate kraje okrog sedanje Sovrice je pa okoli l. 1283. škof Emichon naselil nemške Tirolce iz pusterske doline. Še dandanes se jim pozna nemški jezik, posebno po Danjah, četudi govoré slovensko.

„Drugod po slovenskih tleh¹⁾ stoji sezidanih mnogo gradov, na katerih je mogočno sedela plemenita gospoda ter brzdale sosedno okolico. Na obširnem loškem grajščinskem posestvu pa ni bilo gradov, razven starološkega in škofovskih v Loku. Bilo pa je nekoliko večjih hiš, zgrajenih sprva za škofove uradnike in lovce, katere so se v novejšem času povzdignile do imena gradú. Take gradiče so postavili loški glavarji na Visokem pri Poljanah, pri sv. Duhu Ajmanov grad (Ehrenau) in pri Šmartnem blizu Kranja Schrottenthurn. Bili so pa še manjši dvorci, katerih ali dandanes ni več, ali pa so le boljše kmečke hiše, kakor v Šefartu, v Starem dvoru, v Dorfarjih, itd. Edini večji grad, ki je škofom delal nekoliko zdrake na njihovem svetu,

¹⁾ Valvasor III. XI. 128.

¹⁾ Iz „Izvestij“ (I., str. 59).

Prijateljev sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

(Dalje.)

Župnik je bil povečerjal. Porinil je prazni krožnik sredi mize in na njegovo mesto razgrnil časopis.

Poleg časopisa na desni je ležala njegova tobačnica, na levi pisani robec. Pregledoval je to in ono v časopisu, Neža pa je pospravljala raz mizo.

A nekako dolgo je danes trajalo njeno delo; vedno se je obotavljala, kadar je hotela v kuhinjo.

„Ali se boš nehala sukati okoli mene?“ oglasi se slednjič župnik nekoliko nevoljen; „saj poznaš mojo navado, da želim po večerji imeti nekoliko pokoja!“

„Če je jedenkrat izjema, pa imejte, gospod, malo potrpljenja“, odvrne Neža.

„Ali ti že zopet kaka želja ali pritožba teži srce?“ vpraša župnik s prijaznejšim glasom, odloži časopis, porine si naočnike na čelo in radovedno pogleda Nežo.

„Teži, teži me, ko bi le smela govoriti“, odgovori hitro Neža, vesela, da je župnik uganil nje misel, „a žal, da v naši hiši človek ne sme več povedati resnice, kakor je bilo nekdaj dovoljeno. — Ona velika vsota denarja, katero sedaj hranite, ne dá mi mirú“, nadaljuje po kratkem prenehljaju; „sinoči nisem mogla zaspati zaradi te skrbi.“

„Denar ti dela skrb?“ začudi se župnik; „ne umejem te.“

„Ker me, gospod, nečete umeti“, odgovori Neža zbadljivo. „Odkar je iz cerkvene pušice izginil denar, bojim se vedno, da ne bi oni ptič prifrčal tudi v župniško blagajnico zobat.“

„Ali veš, Neža, kako hudo obrekovanje si sedaj-le izrekla s to lahkomišelnostjo? Iz pušice krasti — kdo bi neki mogel, če jaz hranim njen ključ? — In kdo za Boga bi kradel? Cerkovnik? Smešno! On, najpoštenjša duša, kar sem jih kdaj poznal! Slučaj, drugega nič kakor neugoden slučaj, da je v pušico nekaj časa kapljalo le po malem. Ta teden je pa zopet polnejša; zakaj pa sedaj ne krade tat?“

„Ker sem cerkovniku svetovala, naj zaklepa pušico; zato sedaj ne more tat do nje“, odgovori Neža samosvestno.

„Marta, Marta, ti si delaš skrbi in nemir brez potrebe. Zakaj pa tudi vedno iztikaš le tam, kjer je kaj temnega ali slabega! Življenje je itak samo na sebi dovolj žalostno, zakaj vidiš

le slabosti in hudobije okoli sebe, čednost in blagost pa preziraš popolnoma?“

„Vidim samo to, kar vidim in kar vsak pameten človek vidi in sklepa, ne več, ne manj“, odgovori Neža skoro razžaljena. „A vi, gospod, ste slepi in gluhi za vse hudobije in zaradi svoje blagodušnosti vidite samo betvico dobrega, kar svet še ima. Res, preveč ste prizanesljivi proti ljudem; za vsako slabost, če je še tako velika, imate lep izgovor.“

„Ljuba moja“, odgovori župnik otožno, „kdor je dolgo živel, veliko opazoval in veliko trpel, uči se potrpeti in prizanašati. Svet ima na tisoč očí, ušes in jezikov za obrekovanje. Kam bi prišli, ko bi hoteli obsojati človeštvo po razsodbi sveta? Kadar sodim, ravnam se samo po svoji vesti, zakaj vem, da samo vest pozna čednost, pogumnost in vero, torej zna najpravičnejše soditi.“

Neža je bila vsa mehka. Čemernost jo je vselej zapustila, kadar je župnik izustil svoje misli v besedah, v srce segajočih.

Res, nahajajo se osebe, v katerih milem pogledu in prijazni besedi je tolika mirnost duha, da kakor blagodejni solnčni žarek razsvetli in ogreje megleno obzorje.

In človek tako čudovite moči na dušo je bil naš župnik.

„Vi in jaz — kakšna razlika!“ dejala je na to Neža, ki je po sili zadrževala solze ganjenosti. „Vi ste svetnik, a jaz — no, denar pa vendar dobro skrivajte“, pretrgala je prejšnji stavek. „Ključavnice naših omar in predalov držé vse tako slabo.“

„Pohištvo je pač zastarelo z gospodarjem vred“, méni župnik z nasmehom; „no, ona pisalna miza, mislim, da precèj dobro drži; tam sem shranil denar. Saj pa menda še ta teden dobimo zvonove, a potem ti preide ta mučna skrb, ti bojazljiva Neža, ti!“

„Potem pa lahko noč!“ pozdravi Neža in zapusti sobo. Med vratoma pa se še jedenkrat obrne in reče: „Prosim pa vendar lepo, da bi pogledali, predno greste počivat, ali je pisalna miza dobro zaklenjena.“

„Izpolnim ji voljo“, misli si župnik, ko Neža odide, „saj to ne stane več, kakor malo truda.“

Rekši vstane, otrese si sprednji del suknje, ki je bil potresen s tobakom, vzame luč in gré v sobano.

Bila je ta samo velika prostorna soba, a ker je navadno niso rabili, razven kadar je župnik napravil kako pojedino, imenovali so jo sobano.

Sobana je imela le malo oprave. Videl si v njej dve omari s steklenimi vrati za knjige, katere so bile spravljene v najlepšem redu, med obema omarama pa pisalno mizo, v katero je župnik shranjeval denar in važnejše spise. Na jednom koncu sobe je stala postelja visoko postлана za goste; sredi sobane pa je bila obedna miza, okoli katere so bili razvrščeni stoli. Na steni je visela velika ura in nekaj lepih svetih podob: to je bilo vse pohoštvo te sobane. Imela je četrto oken in majhen železen hodnik, ki je gledal na župniški vrt.

Ko župnik stopi v sobano, udari mu nekaj na uho. „Vrata na hodniku so samo prislonjena; najbrž je sapa mahala z dveri sem in tje; od tod ono škripanje“, misli si župnik.

„Pametno méni Neža, da je treba z denarjem, posebno če ni naš, biti pazljivim. Vrata bi bila ostala celo noč nezaklenjena, ako bi ne bil sedaj prišel sem. In to bi bilo nevarno. Kako lahko zleze človek po trti na hodnik!“

Zaklenil je omenjena vrata s ključem in spre-daj potegnjal zapah.

Potem pregleda še pisalno mizo; ta je bila dobro zaklenjena.

Nato zapusti sobano, preudarjajoč sam pri sebi, kako da ne smé človek nikdar biti prevzeten in misliti, da on sam najbolj vé in zna, da se zaničevati ne smé nobeden dobro hoteči nasvet, naj prihaja tudi od najpreprostejše osebe.

„Nežin nasvet je bil jako moder; kako sem ji hvaležen zanj!“

VIII.

Nedoločni ropot, katerega je čul župnik stopivši v sobano, in o katerem je ménil, da je prihajal od majajočih se hodnikovih vrat, imél je popolnoma drug izvir.

Pod posteljo, na pol čepé, na pol ležé, prežal je že več nego uro časa Nande, kdaj da bodo šli župniški stanovniki k počitku, da bi potem zvršil svoj zlobni namen.

Čitatelji lahko uganejo, kaj je namerjal Nande. Po nasvétu izprijenega tovariša Mihca odločil se je bil prodreti do shranjenega denarja za zvonove in iz velike vsote prisvojiti nekaj sebi. Dobro je vedel, kam župnik shranja denar.

Nekoč je župnik ležal nekaj dnij bolan, ko pride sluga davkarskega urada k njemu z nekim računom, da ga poplača. Takrat je dal župnik Nandetu ključ do pisalne mize in mu velel vzeti iz nje potrebni denar. Ob tej priliki je Nande zvedel, kje ima župnik svojo denarnico.

Takoj po večerji onega dné, ko so hlapci že bili šli na skedenj k počitku, zmuzne se Nande neopažen na vrt. Brez težave zleze po trti na hodnik pred sobano, katere vrata niso bila zaklenjena. Brez ovir je stal kmalu v sobani.

A v spodnjih prostorih je bilo še živahno; dobro je čul, kako je dekla pevala pri pomivanju posode; sedaj pa sedaj mu je zadonel na uho tudi tolikanj mu zoperni Nežin glas in pa rahlo župnikovo kašljanje. Vsi so bili še po koncu. Da bi šel na delo, ni bilo še misliti. Zlezel je zato pod posteljo, da bi ondi iz varnega kraja dočakal primernega trenutka za svoj zlobni namen.

Čas se je dozdeval mlademu hudodelniku silno dolg, ko je skrčen čepel pod posteljo. Vrat in hrbet sta ga začela boleti; nestrpnost s strahom se ga polasti, neprenosljivo mu postaja telesno in duševno stanje. Hoče se na hrbet vleči, da bi si nekoliko zravnal otrpnele ude, pa ko se obrne, padeta mu iz žepa dleta in vitrih, katero orodje je bil vzel s seboj, da ž njim vdere v predal pisalne mize.

V tem trenutju stopi župnik v sobano. Kri zastane Nandetu, tako se prestraši. — Kaj, ko bi bil župnik čul ropot? Ko bi se hotel prepričati, kaj je bilo in bi v ta namen poklical Nežo? Ona, ta čarovnica, izvohala bi ga takoj. A kaj potem? — Život mu trepeče od strahú; zobje mu klepečejo, da s siloma stiska čeljusti, da bi se nič ne slišalo. Oh, kakaj je šel na to nevarno pot? Prokleti denar, da ga ni dobiti z lahka! klel je natihoma.

Polagoma se mu strah poleže. Župnik ni pokazal, da kaj sumi.

Zaklenil je hodnik, ogledal si pisalno mizo in odšel, odšel spat, kakor je mislil Nande.

V župnišču je kmalu potem zavladala tišina. Nihče se ni več oglašil, nič se ni ganilo.

Sedaj je prišel moj čas, misli si Nande in prikobaca iz svojega skrivališča. S trepetajočo roko prižge kos sveče, kateri je imel pri sebi in se plašno ozre okoli. Vse tiho, vse mirno, samo z dvorišča se je čulo zategnjeno lajanje psa čuvaja.

„E, kaj, kdo bo taka mevža! Kaj bi si budil vest za teh par goldinarjev, katere župnik lahko dodá od svojih brez škode! Kako bi se mi Mihec posmehoval, ko bi me sedaj videl!“ — Tako je motil glas vesti, katera se mu je oglašala v podobi strahú in trepeta.

Prav je rekel župnik, da je njegovo pohoštvo zastarelo z gospodarjem vred.

Dvakrat je Nande z dletom dregnul v ključavnico pisalne mize, pa se je odprla.

V najlepšem redu so ležali v predalu posamezni zavitki različnih spisov, stare župnijske

in cerkvene listine; o denarju ni bilo ne duha ne sluha.

„Da bi moje prestane muke bile zastoj?“ zamrmra Nande razdražen, ter prevrže zavitke, da bi kaj našel.

Nenadoma mu zažari oko. V razburjenosti je imel tudi dva debela zavitka bankovcev za spise.

„Denar, sam denar!“ vzklikne poželjivo. „Toliko denarja pa še nikdar nisem videl. Ko bi ga mogel človek vsega pobrati in zbežati ž njim daleč, daleč od tod, to bi bilo potem življenje! A za sedaj ni moč; premlad sem še. Vzbudil bi pozornost, ako bi sam potoval v daljni svet. Pa drugoč!“

Ogledal si je denar. „Samo stotaki! Ali ni nič manjšega denarja?“ misli si nevoljen. „Kje naj bi menjal stotak v naši vasi? Izdal bi se ž njim precej.“

Metal je denarje sem in tje, ob tem pa padeta iz zavitka dva manjša bankovca. Bila sta dva desetaka.

Hlastno seže po njiju, zviije ju ter vtakne v prsni žep. „Dovolj za danes; a sedaj proč od tod! Zdi se mi, kakor da mi goré podplati. Kolena me že več ne nesó, tako sem razburjen. Početak je vselej težaven, drugič pojde lože!“

Zaprl je pisalno mizo, ne da bi v njej poravnal nereda, ki ga je napravil; vtakne orodje, odklene hodnikova vrata in po onem potu, po katerem je prišel, spusti se na vrt in od tam preko vrtna ograja skoči na cesto.

Namenjen je bil poplakniti si prestane strahove s požirkom dobrega vina, a trnjeva vrtna ograja mu je pretrgala obleko na več krajih, da se tako razcapan ni upal med ljudi.

Dasi je po cesti do doma stopal počasi, prišel je težko sopeč pozno v noči domov. Pred hišnimi vrati si sezuje čevlje ter gré po prstih v spalnico, da ne bi vzbudil matere. Ni se je sicer bal, a zjutraj ne bi bil rad imel od nje sitnob; zbran je hotel biti v duhu, da bi bil pripravljen na vsak slučaj, ko bi nastala v župnišču krik in vojska.

Ono noč ni Nande dolgo mogel zatisniti očesa; proti jutru šele je nekoliko zadremal, a njegovo spanje je bilo nemirno zaradi hudih sanj.

Sanjala se mu je neka mešanica tega, kar je bil preživel sinoči: lezel je po trti na hodnik, a ob tem padel na tla in se močno pobil; prodiral je v župnikovo denarnico, a tu ga je Neža zasačila; domači pes ga je ugriznil bežečega v bedro. Jdnake zmedenosti so ga motile, ki so bile zanj strašne reči.

Ves poten in prestrašen se vzbudi iz mučnih sanj. Ko pa se domisli lepega denarja, kateri je sedaj njegova last, upokoji se kmalu.

Bilo je še rano, ker je bilo še mračno in v hiši še vse mirno; mati je še ležala.

Nande se sedaj udá premišljevanju, spati neče več, boji se hudih sanj.

„Kam naj sedaj shranim denar?“ Ta misel mu je belila glavo. Da bi okoli hodil z dvajsetimi goldinarji v žepu, ne kaže; pri delu jih lahko izgubi ali pa se ovadi ž njimi nepremišljeno. Njegova skrinja že davno ni imela več ključavnice; kam naj bi torej skrtil denar?

Misli in misli; naposled se odloči skriti ga polovico v slamnico svoje postelje. Kakor je mislil, tako je storil.

Brž vstane. Jeden desetak všije v telovnikov žep, drugi pa zaveže v cip rute ter ga utakne na posebno mesto v slamnico.

Ko je tako pri delu in ko misli, da so vse nevarnosti pri kraju, začne se kesati, zakaj ni zraven desetakov pobral še stotaka; skrtil bi ga bil lahko, kakor oni desetak, v posteljo in bi ga tedaj, kadar bi župnika vozil v mesto, tam zamenil.

Ko premišljuje, ali bi bilo varno ali ne še jedenkrat ponoviti včerašnje delo, začuje se iz kuhinje glasno govorjenje.

Nenadoma prebledi. Srce mu hitreje bije; kolena se mu šibé. Hitro pograbi plahto in jo vrže na posteljo. Sedaj spozna ptuji glas: soseda je prinesla kakor po navadi mleko za zajutrek in je govorila z materjo.

Jezen udari z nogo ob tla. „Tak strah, pa ne vem za kaj!“ huduje se sam nase.

Tu stopi mati v sobo, da bi ga vzbudila, kakor vsak dan.

„Ali si že po koncu? Pa že oblečen?“ začudi se žena. „Ali se gospod župnik kam popeljejo, da si vstal tako rano?“ Ko tako govori, začne postiljati Nandetovo posteljo.

„Ali ne morete čakati, da odidem?“ zakliče Nande ves razdražen in vnovič obledi, ko vidi, da hoče mati zrahljati slamnico. „Prosim vas lepo, mati“, nadaljuje nekoliko mirneje, dasi mu glas še vedno trepeče, mater pa odriva od postelje, „pustite slamnico za vselej pri miru! Vi mi vselej posteljete tako nerodno, da me zjutraj bolé vsi udje. Pogleдите rjuhe in plahto, kolikor vam drago, a od danes naprej si bom postiljal sam po svojem vkusu.“

„Tako!“ reče, ko si je res sam nekoliko porahljal posteljo in, kakor rešen hude muke, lahko vzdihne: „sedaj pa vi uredite gornji del, kolikor hočete!“

Mati ga pogleda in se začudi.

„Kakor hočeš“, reče na to in pomaje z glavo. Sinova razdraženost, upadlo lice, znak razburjene, brez spanja prebite noči, njegov plašni pogled — vse to ji ni ugajalo. Ozre se s težkim vzdihom na božje razpelo, ki je

viselo nad Nandetovo posteljo, nje usta pa zašepčejo tiho molitev.

Uboga mati! Ni imela več moči in poguma, da bi se bojevala z izprijenim sinom. Vedela je, da ne z lepim, ne z grdim, ne s prošnjami, ne s solzami ne bo opravila več pri njem. Samo od Boga je še pričakovala njegovo izpreobrnjenje. Zatorej ni nehala moliti in upati.

Med potoma v župnijo zagleda Nande dva finančna stražnika. Že ko ju je zapazil izdaleka, zadregeta po vsem životu. Hitro se obrne in stopi na stransko stezico, ki je vodila na polje, da bi mu ne bilo treba ju srečati. Šele ko sta se vojaka izgubila izpred njegovih očij, stopi zopet na cesto.

„Strahopetec sem!“ zasmeje se potem polglasno: „kaj vesta ona dva za ukradenih dvajset goldinarjev!“

Nesrečni Nande! Ali se nisi mogel iz teh uric v strahu in mukah prebitih prepričati, da je slaba vest najtežje in najtrje breme, katero more nositi človek?

Da ono jutro Nande ni z lahkim srcem stopil v župnišče, kdo ne bi tega verjel? Potuhnjen je hodil sem in tje, opravlja svoje vsakdanje delo, ker danes si ni upal nikomur pogledati v obraz. A zanj se tudi ni zmenil nihče. Neža mu je naročila delo, katero naj opravi na vrtu, ker gospod župnik je šel za rana v dobro uro oddaljeno vas, kjer bode imel s tamošnjim gospodom bilje in ga torej ne bo nazaj pred večerom. — Potem gre zopet hitro

v kuhinjo, od koder se ni prikazala do večera, ker so imeli oni dan pranje.

Nande začne dihati prosteje; saj nihče niti ne misli na denar!

Njegovo delo na vrtu je bilo ravno hodniku nasproti. Poželjivo zre večkrat nanj; vrata so bila še široma odprta, kakor jih je bil on zapustil po noči. Na trti je visel kos njegovega srajčnega rokava. Hitro pobere kos cunj, zameži z očmi, misleč si natihoma: „Nocoj te bom menda zopet jahal, preljuba moja trta!“

Neki „pst — pst“ in prisiljeno pomenljivo kašljanje ga vzdrami iz premišljevanja. Obrne se in zagleda onkraj vrtnega plota kuštravo Mihčevo glavo.

Nande se mu približa.

„Ali si nocoj kaj dosegel?“ vpraša tovariš s tihim glasom.

„Nič; ni mi bilo mogoče; hodnikova vrata so bila zaklenjena, pes je silno lajal, nevarnost je bila velika: moram prežati na ugoden trenutek, da me ne zasačijo“, nalaže se Nande.

„A podvzati se moraš, dokler bo denar še tu“, nasvetuje Mihec. — Hoče še nekaj pristaviti; a hitro jo pobriše naprej, ker so ljudje prihajali po cesti.

Nande se namuzne in pravi sam pri sebi:

„Pametno sem ravnal. Kaj je Mihcu treba vedeti za vsak krajcar, katerega tako krvavo pridobim? Primaruha, on uživa od mojega denarja več nego jaz, a skrbi in nevarnosti pre-stajem samo jaz.“

(Dalje.)

Ženin kos.

Sedi na veji črni kos,
Otožen nič ne poje;
In suče klun in viha nos,
Premišlja stanje svoje.

„Pomlad je tu, družice ni,
Ženiti se bo treba;
Kje boljša druga se dobi,
Ne znam, uboga beba.“

Že dvakrat drugo sem dobil
Pri našem črnem rodu,
Mladiče dvakrat sem valil,
Pa niso mi po godu.

Saj oče vsak, ki kaj umé,
Za to se prizadeva,
Da sin zna več kot oče vé,
Da hčerka lepše peva.

Roditelj vsak, če ni lenuh,
Življenje zboljša deci,
Da deca slajši ima kruh,
Da v čedni je obleci.

Mladič moj vsak je bore kos;
Res žolte dam jim klune,
A vsak je v črni suknji, bos,
Ubira iste strune.

Drugje dobiti drugo čem
Med rodom plemenitim,
Dobiti si zaslugo čem
Z zaródom ukovitim.“

Kos dvigne krila, snubit gré
Leteč z visoke hoje,
K sosedu pride do vežé,
Kjer pisane so šoje:

„Sosedovi, jaz ženim se,
Kar dajte mi nevesto!
Za doto nič ne menim se,
Da le dobim si zvesto.“

„O kaj si zmisliš, črni kos,
Mi smo gosposki ptiči;
Ti pa preprost si, črn in bos,
Ti ženi se z vrabčiči!“

Kos stresne perje, odleti
Med dolgorepe srake;
Tu snubstvo svoje ponovi,
Pa čuje spet jednake:

„Naš plemeniti sračji rod
Da ženil bi se s kosi —?
Sirota kos je, ni gospod,
Le črno suknjo nosi.“

Prijateljev sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

(Dalje.)

IX.

V žarečem predpoldanskem solncu meseca velikega srpana se je parilo, kar je hodilo, lezlo in raslo pod njegovimi pekočimi žarki. Pod velikanskim razpetim dežnikom, ki bi bil pokrival več množ, klobuk v rokah držeč, stopil je župnik ves potán na dvorišče, vrnivši se od jutranje poti.

„Oh, oh!“ zakliče Neža zavzeta, ko je obešala na dvorišču perilo, „v takem solncu ste si upali na dolgo pot? Pa še kakšna hoja, med samim bregovjem in pečevjem! Kako ste upehani! Moj Bog, ali niste mogli počakati večera?“

„Nisem mogel, dva bolnika me čakata“, odvrne župnik z onemoglim glasom, zapre dežnik, dene klobuk na znojno glavo in gré v hišo.

„Dva bolnika“, zagodrnja Neža, popusti svoje delo in odide za župnikom, da bi mu hitro postregla. „Da, da, tako velika župnija brez kapelana! To bodete še bridko občutili. Vrglo vas bo na posteljo, s katere ne bodete vstali več.“

„Nekoliko treba, da počijem; ker sem slabo spal po noči, morda zaspim sedaj“, pové župnik Neži. „Ob pol petih me pa gotovo vzbudi; bolnika me bodeta težko čakala.“ —

Pozno na večer istega dne, ko se je župnik že pripravil, da bi šel spat, spomni se, da je obljubil vikariju, pri katerem je bil v jutro, razjasnilo o neki cerkveni stvari onega kraja.

Ni šel v spalnico, kamor je bil namenjen, ampak v sobano, da poišče v pisalni mizi potrebna pisma.

„Kar moreš storiti danes, ne odlašaj do jutri; tega nauka sem se vedno držal in ni mi bilo nikdar žal“, misli si župnik.

Ko stopi v sobano, zdi se mu, da je tu nekam neredno. Poleg pisalne mize je bil stol, na njem ostanki dogorele sveče in na tleh vse polno treščic, zapaljenih in nezapaljenih.

„Kaj pomenja to? Kaj je imela Neža tu opraviti z lučjo? Ona, ki ne trpi najmanjše smeti na tleh, pa da bi posula tla s treščicami?“ misli si in ugiba, kaj bi bilo. Vtakne ključ v miznico, a ključavnica se ne gane ne na levo, ne na desno.

Srce mu začne močno bítí, huda slutnja ga izpreleti; in res, ne da bi odprl s ključem, privzdignil je pokrivalo pisalnice.

„Bog nebeški!“ zakliče presenečen, ko vidi v predalu vse križem; „tatovi so udrli v denar-

nico! Neža, Neža, hitro pridi!“ zavpije na ves glas.

V trenutju je bila Neža tu, bleda, brez sape. „Jej, jej!“ zakliče prestrašena, ko zagleda župnika preplašenega; „kaj se je zgodilo?“

„To vprašam tebe. Povej, kaj se je tu godilo, ko sem bil iz doma?“ odvrne župnik ves razburjen. „Tu glej, ključavnica potrta, denarnica odprta, kje pa je denar — ptuji denar — denar za zvonove?“

„Denar? denar?“ ponovi Neža s trepetajočim glasom in uprè prestrašene oči v raztresene listnice, ki so ležale v predalu. „Oh, tu je jeden zavitek, in tu drugi“, zakliče veselo iznenajena in podá župniku oba zavitka bankovcev.

Župnik sede na stol. Kakor ga je prej do dna srca pretresel pogled na denarnico, ravno tako ga je sedaj razveselil pogled najdenega denarja.

„Denar mojih dragih župljanov je še tu! Denar za zvonove ni ukraden“, zakliče iz globočine srca. „Bog sprejmi mojo najtoplejšo zahvalo!“

S hvaležnostjo povzdigne pogled proti nebu in oko mu je ob tem rosilo.

„Kakšen strah! Kakšen strah!“ toži Neža in sede tudi na stol; trepetala je po vsem životu od prestanega strahu.

„Ali pa je tudi ves denar še tu?“ reče urno, še vedno v skrbeh; „da bi le najino veselje ne bilo prenašlo!“

Župnik začne denar šteti. Šteje in šteje — „dvajset goldinarjev je premalo“, reče na to.

„Torej je bil vendar tat v hiši“, méni Neža in sklepa roke. „A to je gotovo le domač tat, da veste“, pristavi s pomenljivim glasom; „ptuj tat bi bil odnesel več.“

„Bodiva zadovoljna, da ni več pobral, bodi tat ptuj ali domač. Teh dvajset goldinarjev rad pridenem iz svojega. Bog nam pa že razodene ničvredneža prej ali slej. Nič ni tako skritega, da bi ne postalo očito. A ta prebiti strah!“ vzdihne in si podprè glavo.

„Onega tatú že poznam“, mislila si je Neža, a ni hotela o tem govoriti, ker je videla, da je župnik ves razburjen. „Sedaj idite počivat, gospod“, reče; „jutri bova o tem še lahko govorila in stvar preiskovala. Denar pa vzemite kar s seboj in ga shranite v spalnici!“

Župnik je vstal, a stal je težko po koncu.

Neža je svetila naprej in spremila potrtega župnika do spalnice; ni imela miru, dokler ni vedela, da je denar na varnem kraju.

„Sedaj pa grem zopet v sobano, da zaprem hodnik in si ogledam, od kod in kako je mogel tat v sobano“, reče Neža sama sebi in se vrne, od koder je bila ravno kar prišla. Preje pa še gré v svojo sobico, da si sezuje čevlje, kateri so jo danes toliko tiščali ves božji dan. „Menda še dobimo po noči nevihto“, misli si pri tem. „Kurje oko na levi nogi me močno peče ves dan, žabe plavajo po vodi, na mravljišču pa ni bilo videti ves popoldan ne jedne mravlje. Dež bo, dež; vsa znamenja kažejo na dež. Dobro, da smo že posušile perilo.“

Med tem samogovorom dospe do sobane. V tem trenutku ji veter ugasne luč, katero je držala v roki.

A kaj je tam? Ali prav vidi, ali je to sama domišljija?

Ko je namreč tako nenadoma ostala v temi pred vrati dvorane, prisije ji skoz vratne špranje neka luč.

„Župnik so menda prej v sobani kaj pozabili in so šli še jedenkrat tje“; tako sodi Neža o oni svetlobi ter prime za kljuko.

Vrata se odpró, ob jednem pa zavpije Neža z vsem glasom, kolikor ga je imela: „Tat, ropar, — gospod, — Pepa, hitro, hitro!“

Na stolu poleg pisalne mize je brlel košček sveče, pri odprti mizi pa je stala moška postava in jezno okoli metala listine.

„Prokleti denar, danes ga ni nikjer; starec ga je skrtil kam drugam“, mrmral je oni človek, ko mu nenadoma zadoni na uho Nežino silno klicanje na pomoč.

V tem trenutku pa tudi oni moški upihne luč ter hoče zbežati. Toda zadene ob stol, da se prevrne ž njim vred.

Vendar ni nič pomagalo, da je tat upihnil luč. Jeden sam žarek sveče je posijal za trenutek v njegov obraz, ko je ugašal svečo, a ta kratki odsev luči je zadostoval, da je Neža spoznala tatú.

„Ti si tisti tat, ti!“ zavpije sedaj razdražena ženska in hitro priskoči bliže, da ga ulovi. „Ti, ničvredni pobalin, ti si upaš okrašt svojega dobrotnika? Ti? — Gospod! gospod! hitro, hitro, da ga sami vidite“, klicala je na vse grlo.

Nastal je v temi hud boj med njima. Neža je prišla Nandeta za ramo in ga pritiskala k tlam, da ne bi ubežal; Nande pa je mahal kakor besen okoli sebe, da bi se rešil njenih koščenih rok, ki so ga držale s čudovito močjo.

„Gospod, gospod!“ — zakriči Neža obupno in bolestno ob jednem. Nande jo je bil ugriznil v roko, vrh tega jo je močno udaril z nekim železom po očesu; moči so ji začele pešati.

Luč se sedaj prikaže, brzi koraki se začujejo. V sobano prisopiha dekla z lučjo v roki, kmalu za njo pride župnik v ponočni suknji, katero je bil v naglici oblekel, ko je čul klicanje na pomoč.

Neža, po katere obrazu je tekla kri, držala je še krčevito Nandeta, sedaj pa ga izpusti in se onemogla zvrne na bližnji stol. Bolečine so jo premagale.

„Nande — tat“ še zajeclja, potem jo obide nezavest.

Župnik in dekla ji hitita na pomoč. Župnik je tako zavzet tega groznega prizora, da prvi trenutek niti ne misli na tatú.

Nande je bil vstal in se zelo prestrašil nezvestne krvaveče Neže; menil je, da jo je ubil. Hoče porabiti trenutek, ko se zanj nihče ne zmeni, da zbeži; a ko jo hoče pobrisati iz sobane, udari mu na uho grozni župnikov glas: „Stoj!“

„Ti pojdeš z menoj“, reče župnik s trdim glasom; „s teboj imam še poravnati račun.“

Nandeta sta nenadoma zapustili drznost in zvičajnost. Takó nenadoma se je bil podrl njegov lepi načrt, tako nepričakovano so ga zalotili pri zločinu, da ni mogel ne misliti, ne odločiti se, kaj bi storil. Nem in voljen gre za župnikom.

Ta ga odvéde v majhno izbico, v kateri so v zimskem času shranjevali sadje, a sedaj je bila prazna. Izbica je imela okno, toda z železno mrežo; skoz to okno bi torej Nande ne bil mogel ubežati.

„Tu bodi sedaj tvoje stanovanje in oni kup slame tvoja postelj, dokler se ne določi tvoja usoda“, reče župnik trdo in ob tem še ne pogleda Nandeta. Na to zapusti izbico in jo zaklene.

Tako je bil Nande nenadoma ujetnik. Imel je sedaj časa dovolj premišljevat, kako je vse prišlo in kakšen konec mora preje ali pozneje imeti tako nepošteno življenje.

Župnik se vrne k Neži. Ta se je bila med tem zavedela ter tožila v jednomer, da ima hude bolečine v glavi in posebno na očesu. Dekla ji pomaga, da odide počasi v svojo sobico.

Ko ji dekla umije krvavo lice, pokaže se globoka rana nad očesom; levo lice ji je bilo silno oteklo.

„Pepa“, reče župnik, „le hitro pomozí Neži v postelj, potem pa ji neprestano devaj mrzle ovoje na rano! Kmalu se vrnem.“

Ko župnik pride v svojo sobo, spusti se najprvo na klečalo pred svetim razpelom in goreče pomoli. Prosil je Boga, da bi ga razsvetlil, kaj naj stori v tej zamotani, celó kriminalni stvari, ki se je zgodila pod njegovo streho.

Kaj naj počne z Nandetom? Kakó naj pred svetom opraviči Nežino hudo rano? — „O Bog, o Bog, vodi moje mišljenje in dejanje, da bode, kar storim, tebi v čast in osebam, mojemu

varstvu izročeni, na korist! Daj mi moč izprazniti tudi to kupo bridkosti! Nande, moja nada, moje veselje, izgubljen je za moje srce. Kako trpim, to ti je predobro znano, a zgodi se tvoja volja!“

Poljubil je iskreno razpelo, a potem vstal, bled, upalih lic, a krepke, neustrašene volje in s srcem, polnim udanosti. V trenutju je določil, kaj ima storiti.

Ko se popolnoma opravi v duhovsko obleko, pogleda najprvo k Neži. Ta je v postelji stokala od bolečin in tožila zaradi Nandetove nezasišane hudobnosti, zaradi nove skrbi in žalosti, ki se bo sedaj nabrala nad župnikovo glavo, zaradi gospodarstva, katerega ne bo mogla voditi, ker bo morala najbrž še dolgo časa ležati, — ako morda ne umrè. — — —

Župnik ukaže dekli zapustiti sobo. Potem se vsede poleg Nežine postelje.

„Vse stokanje in tugovanje, ljuba moja, sedaj nič ne pomaga“, reče s tolažečim glasom, „še škoditi bi ti utegnilo. Najprej potrebuješ mirú, drugo pa za sedaj prepusti božjim in mojim rokam. Takoj pojdem k logarjevi vdovi in jo poprosim, da prevzame za nekaj časa opravke v naši hiši in pa tvojo postrežbo. Ti pa, Neža, kaj ne, da mi izpolniš srčno željo, da ne boš ubogi materi niti omenila nesrečne dogodbe, ki se je zgodila v sobani, niti ukradenega denarja? Povem ji samo, da je bil med teboj in Nandetom prepir in da si po nesreči dobila ono rano.“

„In Nande?“ zakliče Neža bolj srdito, kakor čudeč se; „ali ne dobi nobene kazni za svoje dvojno hudodelstvo?“ —

„Neža, ali veš, kaj moliš vsak dan v oče-našu: Odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom? Pokaži v dejanju, kar so tolikokrat ponovila tvoja usta! Bodi blaga, Neža, ne Nandetu na ljubo, temveč nesrečni materi, ki bi težko preživela sramoto, ko bi ji obsodili sina. Misliš, da bi kaj dosegli za Nandetovo poboljšanje, ko bi ga izročili v roke pravici? Bojim se, da nič. Po prestani kazni bi postal še hujši, nego je sedaj. Fant je še premlad, da bi premislil vso velikost svoje pregrehe. A izročim ga v posilno delavnico; v naši hiši seveda ni zanj več mesta.“

„Da ga le ne bom imela več pred očmi; vse drugo hočem zamolčati po vaši želji, pozabiti in — in —“

„In odpustiti! tako je prav“, dopolni župnik zadovoljen Nežine besede. „Sedaj grem po vdovo; jutri za rana pošljem po zdravnika. Jednajsta ura je že, prepozno, da bi se hlapec še nocoj peljal ponj. Saj upam, da rana ni tako nevarna, kakor se kaže.“ —

Četrť ure pozneje je trkal nekdo na vrata logarjeve vdove: bil je naš župnik in hlapec, ki ga je spremljal.

„Odprite, Katra, jaz sem“, ogłosi se na njeno vprašanje predobro ji znani glas.

„Oh, moj Bog, gospod župnik!“ zakliče vdova, ki ni bila še šla spat, ker ni bilo domov sina. „Nesreča se je zgodila, kaj ne? Nande se je ubil? Ali so ga ubili? Mrtev je! Oh, le povejte, pripravljena sem na vse“, reče uboga žena vsa prestrašena, ko zagleda župnika ob tako nenavadni uri.

„Ni tako hudo, kakor mislite“, odgovori župnik jako resen in vstopi sam v vežo. „Nesreča se je res prigodila v moji hiši, toda ne Nandetú, ampak Neži.“ — Na to ji pové v kratkih besedah, kolikor je smel po resnici, ne da bi izdal Nandetovega zločina. Pové ji, da bo morala Neža najbrž več dnij ležati. Zato je prišel prosit njene pomoči.

„In Nande?“ vpraša mati in glas ji zatrepeče.

„Nande je pri meni na varnem kraju“, reče župnik nekoliko v zadregi. Došedaj je povedal vse lahko, a ko je bilo treba materi odkriti, kakšen namen ima ž njenim sinom, omahoval mu je pogum.

„Nandeta bo treba zopet dati od hiše, pri meni se mu predobro godi; bojim se, da se nam še izpridi. Imam že načrt zanj, povem ga vam pa šele jutri, danes je prepozno“, hitel je župnik v pretrganih stavkih. — „Ali pridete k nam, Katra?“

„Pridem, gospod župnik, srčno rada. — O, da bi imela priliko povrniti vam le nekoliko tega, kar ste storili záme in zanj!“ — Privezala si je čist predpasnik, uredila še nekaj po sobi, ob tem pa si skrivaje brisala solze, misleč si: Gospod župnik mi nekaj zatajujejo; ali se je Nandetú pripetila nesreča, ali pa je storil kaj posebno hudega; takó resnega in pobitega še nisem videla našega gospoda. Zaklenila je hišo ter šla z župnikom in hlapcem v župnišče.

X.

Po noči se je močno shujšalo stanje Nežino. Vročica jo je bila tako prevzela, da se ji je bledlo; polovica obraza pa je otekla tako močno, da ni bilo tam skoro videti očesa.

Zdravnik je prestrašenega župnika tolažil, da Nežino življenje ni v nevarnosti, pač pa da morda ne bo več videla na ono bolno oko. Bolnica mora imeti najboljšo postrežbo in popoln mir. Ledeni ovoji naj se pridno menjajo, zakaj samo s hladom se more odgnati iz glave vročina, ki je tako nevarna za možgane. Obljubil je, da pride drugi dan zopet pogledat.

Ko je župnik Nežo toplo priporočil vdovinu varstvu, gre k Nandetetu.

Ta je še mirno spal na majhnem kupu slame, ki je bil na tleh v kotu izbe. Šele ko župnik vstopi, vzbudi se mladi hudodelec.

„Ali te nič ne peče vest, da spiš tako mirno, med tem ko ne daleč od tebe stoka v hudih bolečinah oseba, ki je žrtva tvojega ravnanja? Ali veš, da si Neži oškodoval jedno oko, in sam Bog vé, ali bo še kdaj ozdravela?“

Ko Nande zagleda župnika, skoči po koncu.

„Vest mi ne očita ničesar“, drzno odgovori; „ako bi me bila pustila zbežati, pa bi se ne bilo nič zgodilo. Ona je začela, ne jaz.“

„Da, ona: ali si pa pozabil, zakaj?“ odvrne župnik, neprijetno zadet zaradi Nandetove brezčutnosti. „Česa si iskal v moji denarnici, nesramni tat? Ker se ti je bilo dan poprej posrečilo tatinstvo in si menil, da si tedaj ukradel premalo, postal si drzen in hotel včeraj odnesti polnejše žepe. Kje je ukradenih dvajset goldinarjev?“

„Katere goldinarje mislite?“ popraša Nande in se dela nevednega.

Župnik ga pogleda globoko v oči, a njegov ostri pogled ni več zmedel in splasil mladeniča, kakor nekdanj. Nande se je bil že privadil lažij, njegova vest je bila že utrjena v hudodelstvu. Mirno je prenesel župnikov ostri pogled.

„In še vprašaš, kateri denar? In na to, kar se je prigodilo včeraj, še lažeš? Če te nič drugega ni pretreslo, ali ti kri, katero si videl, ne vzbudi tvoje otrpnele vesti? Niti jedna iskrica kesanja ne žari več v tvoji popačeni duši? Nesrečni človek! ali še ne spoznaš svoje velike krivde? Tat in ubijalec ob enem! Če te izročim pravici, dobiš ostro kazen. A ne storim tega, ne iz usmiljenja do tebe, ampak iz usmiljenja do tvoje uboge matere, kateri želim prizanašati in od nje odvrniti sramoto. Ona še ne vé za tvoje krivde. Ko bi zvedela, nesrečnica, kaj je bil povod Nežini rani! In sedaj te vprašam še jedenkrat: Kje imaš onih dvajset ukradenih goldinarjev?“ — Ko to izreče, prime razburjen za Nandetov laket in ga močno pritisne, kakor da ga hoče s tem prisiliti, naj pové resnico.

„A — boli me!“ brani se Nande župnikovega pritiska; „jaz nisem ukradel nobenega denarja. Naj priseže, kdor more, da sem ukradel!“

„Ali misliš, da imaš sedaj opraviti s paglavci svoje vrste, pri katerih si vedno zmagal s svojo zvijačnostjo?“ reče župnik ves razsrjen zaradi te smelosti in ga močno strese.

„Strli mi bodete še roko, izpustite me! Včeraj sem mislil res ukrasti kak krajcar, da bi imel v nedeljo za pijačo, a prišel nisem do tega, Neža me je zadržala. Ukradel torej nisem ničesar; če nisem, pa nisem!“

Župnik ga izpusti. „S tako trdovratnim grešnikom, kakor si ti, nisem še imel opravka. Jutri te izročim posilni delavnici — sedaj pa idi na delo! Nocoj po večerji mi ne pojdeš izpod strehe, počakaj me v kuhinji, da ti dam tukaj prenočišče. Ako izbežiš, dobro, potem te bodo lovili orožniki. In sedaj idi domov in obleci drug jopič; tvoja mati je sedaj pri meni; v kuhinji jo najdeš, da ti izroči hišni ključ.“

Ko ga zapusti župnik, ogleda si Nande jopič. Res je bil na več krajih pretrgan, tudi sem in tje zamazan s krvjo od sinoči.

Nande se namuzne. „Dobro, da smem domov, rešim si vsaj oni desetak, predno me odženejo. V posilno delavnico da me hočejo dati? No, bolje vendar nego v ječo“, reče in zmaje malomarno z ramami. „Aha, sedaj se spominjam, da sem v mestu večkrat srečal dolgo vrsto v belo platno oblečenih mož, katere so spremeljevali stražniki. Prijetnosti ne bom imel ondi, to je gotovo, a pomagati si hočem tudi tam, da mi življenje ne bode prekislo.“

Na to gre v kuhinjo. Mati je imela pri ognjišču nekaj opraviti.

„Dajte mi ključ od hiše!“ reče Nande, a matere ne pogleda.

Ko mati tako nepričakovano začuje sinov glas, zadregeče po vsem životu. „Kaj imaš ondi opraviti?“ vpraša, a tudi ona ne pogleda sina.

„Preoblekel se bom; gospod župnik so ukazali.“

Vdova seže v žep in mu nemo podá ključ.

Ko je Nande že bil na dvorišču, zakliče za njim: „Da mi ključ takoj vrneš!“

„Ne bojte se, snedel ga ne bom“, bil je Nandetov neprijazni odgovor.

Ko stopi Nande v materin dom, zaklene se vanj s ključem. Na to vrže klobuk od sebe, da zleti daleč v kot, pa sede s hudo kletvico na stol.

„Ne, v posilnici biti zaprtemu, to mi res ne diši! In kdo je tega kriv? Nihče drug kakor Neža. Nesrečna ženska pošast, da je zopet sinoči vtaknila svoj nos v moje stvari! Kako gladko bi se bilo lahko vse izteklo — brez nje! Če bi tudi ne bil mogel odnesti denarja, vsaj zasačili bi me ne bili! Ne: da bode odslej Neža slepa na jednom očesu, to mi ne zadostuje za krivico, katera se mi bode godila odslej. Z ostalim očesom bode vse jedno še preveč videla tega, kar bi je ne smelo brigati. Ko bi jo mogel ugonobiti, to bi bilo maščevanje!“

Vstane in z dolgimi koraki hodi gor in dol po sobi. V njem se vzbudi neizmerna želja po maščevanju. V tem trenutju bi bil storil vse, tudi najhujše, v nebo vpijoče hudodelstvo.

Ko tako nemirno hodi vtopljen v hudobne misli, zagleda v kotu pri oknu polno škatljo

užigalnic. „Aha, imam jo!“ vzklikne s peklenskim veseljem, zgrabi hitro škatljico in jo obrne na mizo, da padejo iz nje vse užigalnice. Na to vzame nož ter jame skrbno strgati kapice ž njih.

„Čakaj, ciganka ti“, govori ob tem in se grdo zasmee, „primešam ti za slovo nekaj vkusnega v juho, kar te bo ščipalo in bodlo v črevih, da bo joj!“

Ko je ostrgal vse užigalnice, zavije kapice v papir ter jih vtakne v žep. Škatljico in prazne

klinčke pa zažge, da kmalu ni bilo niti sledú po njih.

Potem poišče v slamnici desetak, priloži ga k drugemu v žep, češ, vidva mi bodeta pravo tolažilo v bodoči denarni suši, katera me čaka odslej.

Sedaj se hitro preobleče ter z veselimi besedami: „Srečno, domača bajta! Tako kmalu se menda ne bođeva zopet videla!“ zapusti z lahкими koraki rojstveno hišo. (Konec.)

Pestunji.

O sédi ob meni, péstunja mila,
O letih mladostnih mi ti govoriš;
In v dobo, ki záme je davno minila,
Tako čarovito duhá mi topiš.

Na hribu imena nezabnega: Žale
Kako je precvitala tukaj pomlad,
In hladne vodice so tu šepetale
In cvetju in travi delale hlad.

In v travi so cveli rumeni jeguljčki,
Poklanjali zvončki jim drobne glavé,
In v zraku so plavali pèstri metuljčki,
Bučele po cvetju letále brenčé.

Iz trave je vsake, iz vsakega lista
Dehtelo življenje v pomlajeni svet;
Pozdravljala pesem je stvarstvo prečista,
Ko ptičev jo zbor popeval je vnet.

Jaz nisem presedal na temnem zapečku,
V pomlad si vodila me z ljubo rokó,
Priroda dajala je nežnemu dečku
Trenotkov pokojnih, nezabljenih sto.

Kot danes še, nekđaj je stalo svetišča
Zidovje na hribu sredi grobov,
Od mestnega ločeno hrupa in vrišča,
Od mestnih oddaljeno hiš in sinov.

Iz cvetja sem spletal kitice drobne
In vezal je s slakom, rastočim iz njiv,
Krasil spomenike sem ž njimi nagrobne
Med nemimi mrtveci radosten, živ.

Minila so leta in hrib je odcvetel,
Mladosti že čas zvonil je pokop,
Kot resen mladenič še kito sem spletel,
Položil jo materi zadnjo na grob.

In šel sem na ptuje iz hiše očetne,
Zapustil i tebe s solzami v očeh;
Kako zdaj spominjam se dóbe prijetne,
Ko vidiva spet se po dolgih dnéh!

Družabnica mladega meni življenja,
O péstunja, pravi o njém mi še kaj,
O pravi o dóbi mi cvetja, zelenja,
Nikar ne vprašuj, kakó mi je zdaj!

Anton Medved.

P ó m l a d.

P relesten glas po polju, gozdu klíče,
Trepèče zima, zimska bega muka,
Na zemlje duri tópla pómład kljúka —
Prevzemlje slast mladike, brste, ptiče.

Zelenje krije solnčne zopet griče,
Cvetè že breskev, kukavica kuka,
Živí vse, diše, pòje vse ter uka,
Cvrčí, šumi, vse giblje se, premiče — —

O pómład, stokrat tisočkrat opeta,
Ves v čudu gledam čuda razprostrta,
Prelepa čuda tvojega razcvéta!

In vendar ustne moje so molčéčne —
Ti dih le, sled, le temna mēdla číta,
Le mōtna senca — pómładí si večne!

Slavin.

Velika beda je zavladała po opustošenih vaséh. Gladni, od mraza drhteči otroci so se potikali okrog in brskali po pogoriščih; zapuščene matere so prosile njim in sebi hrane daleč na okrog; fantje in moške pa so se skrivali po gozdih kakor plabe zveri. Prihodnjo nedeljo pa se je zopet oznanjevalo po vseh cerkvah, da naj se vrnejo vsi brez strahú domov, da je vsem odpuščeno. Francozje sami so začeli pobirati mile darove za svoje „pogorelce“.

A kateri mili dar bi posušil solze vdov in sirot! Za mrtvim roditeljem je plakala Birkova

družina. Malo tolažbe je bilo, ko je prišla s pestunjo in detetom Gregoričeva gospa vesela pravit, da ji je mož poslal pismo s Hrvaškega, kamor je bil srečno pobegnil, rešen od nesrečnega Birka. Prinesla je bila gospa lepa darila otrokoma in obečala iz hvaležnosti, da bo skrbela za Birkovi siroti; a le še bolj je spomnilo to ubogo vdovo, kako je zapuščena; in ko je Gregoričeva gospa smehljuje se izpraševala svoje dete: „Kje so papa.“ upirali sta Birkovi siroti oči proseče v svojo mater, in tiho je vprašala deklca: „Kdaj pa pridejo naš papa domov?“

V hladnici.

V hladnici naj malo počijem,
Na sredi prirodnega vita;
Tu sladke vonjave naj pijem,
Ki pomlad po zemlji je trosi;
Tu vpenja zelena se trta,
Na trtah mi pojejo kosi:
V hladnici naj malo počijem.

Med svetom je hrupnim mi duša
Zlovoljna takó, zapuščena;
A tukaj tolažbo okuša,
Ki nihče je zanjo ne nosi.
Tu vpenja se trta zelena,
Na trtah ji pojejo kosi,
V hladnici miruje mi duša.

Anton Medved

Žalostnemu prijatelju.

Pomladno veselje povsod se glasi
In s cvetjem se zemlja pokriva:
Le tebi srce se v grenkobi topi,
In solza okó ti zaliva.

Sočutno s teboj jaz, o bratec, trpim;
Počaj zaupljivo mi róko!
Besede tešilne, ki je govorim,
Pa vtisni v srcé si globoko.

Glej bujno življenje nešteti stvari,
Čuj spev iz dobrane zelene:
Vsem božja ljubezen dobrote deli,
In stvarce ne zabi nobene.

A oni, ki ptice pod nebom živi
In cvetke oblači na polji,
Tembolj še za tebe, o človek, skrbi:
Podvrzi njegovi se volji!

J. O. Golobov.

Prijatelj sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

(Konec.)

Župnikova družina je bila povečerjala. Delavci so si prižgali pipice, voščili si lahko noč in šli vsak na svoj dom. Hlapec je vzel svetilnico ter žvižgaje šel v hlev k živini; dekla je pa vzela golido in šla krave molzt. Samo Nande se ni ganil s svojega mesta pri mizi.

Župnik je še večerjal, torej ga je moral Nande čakati, kakor mu je bilo ukazano. Gledal je, kako je mati pripravljala neko vmešeno juho s piščetom.

„Za koga pripravljate ono jed? Saj smo že vsi povečerjali“, popraša Nande mater, kakor bi se nič ne zanimal za to. Zdelo se je, kakor da je staval to vprašanje, samo da bi nekaj govoril.

„Vsi? Neža še ni“, odgovori mati kratko.

„Torej za Nežo“, misli si Nande in bobna s prsti po mizi, da bi prikrlil s tem veselje, katero mu je napravil ta odgovor.

Nenadoma preneha bobnati. „Mati, župnik so pozvonili“, reče, glas pa se mu je tresel.

„Ali res?“ začudi se mati: „nič nisem čula.“

„Saj veste, da že nekoliko slabo slišite“, pristavi Nande.

Vdova si hitro obriše roke in gre v obednico k župniku.

Nande skoči kvišku. „Trenutek je prišel“, in nekaj kakor mrzlica ga izpreleti! Hitro vzame iz žepa zavitek ter usuje strupeni prah v juho, ki je bila namenjena Neži. Potem zopet sede za mizo in začne vnovič, toda močneje bobnati po njej.

Nenadoma se prestraši. „Ko bi le mati ne hotela pokušati juhe!“ reče sam sebi, „na ta slučaj še mislil nisem.“

Ni imel časa premišljevati dalje, ker župnik in vdova stopita v kuhinjo.

„Nande, sedaj prideš“, pokliče ga župnik.

Nande vstane in stopi za župnikom. A hodil je kakor v sanjah; silen nemir se ga je bil polotil.

Ko prideta v izbo, reče župnik: „Jutri se popeljeva v mesto. Zakaj, povedal sem ti že davi.“ To rekši, obrne ključ in odide.

Nandeta prevzame groza, ko vidi, da je zaklenjen v temni izbici. Najraši bi bil skočil za župnikom, trkal tako dolgo na vrata, dokler bi mu ne bili odprli, in povedal, kar je storil ravno prej. Toda oglasila se mu je druga moč. One nedolžne župnikove besede: „Jutri se popeljeva v mesto, že veš, zakaj“, razburile so ga bile ne malo. Da, vedel je, zakaj. V posilnico bo moral stopiti, in Neža, nihče drug, je tega kriva. Maščevalnost se v njem zopet obudi ob tej misli. Strast je zadušila kes, ki je bil za trenutek pretresel njegovo dušo.

Četudi ni občutil več kesanja, vendar nepopisljiva tesnoba mu ni dajala več miru. Vleže se na slamo, da bi zaspal in si s tem odgnal temne misli in slutnje; a tó noč ni hotel priti spanec. Nande ni mogel zatisniti očesa. —

„Prišel sem nocoj pogledat k bolnici, ker jutri moram nekam daleč in zato ne pridem sem“, reče zdravnik, stopivši nepričakovano v župnišče in gre k bolnici.

Zdravnik obveže rano, potiplje bolnično žilo, potem reče zadovoljen:

„Vse gré po navadni poti; rana se je jela celiti, in nocoj je bolnica skoro brez vročice. Le natanko se držite mojih nasvetov!“

„Neža ima vestno in skrbno postrežnico“, reče župnik pohvalno in pokaže na Nandetovo mater, ki je bila ravno stopila v sobo s polnim krožnikom.

„Ali vam bo juha dišala, Neža?“ popraša vdova in stopi bliže; „mlado pišče sem zaklala; meso ima mehko kakor maslo.“

„Ljuba moja mamka“, reče smehljaje se zdravnik, „juha je morda vkusna, a za Nežo

še ni; bolnica smé uživati samo čisto juho in mleko; še nekaj dnij mora biti ob tej tanki hrani. — Ne delajte vendar tako žalostnega obraza“, pristavi; „pišče tudi vam ne bo škodilo.“

„Le vi pojejte“, reče tudi župnik. „Jutri je petek, torej ta stvar ni za jutri. Mi vsi smo pa nocoj že povečerjali, a vi gotovo še ne.“

„Res, da nisem“, pritrdi vdova, „a škoda je vendar lepega piščeta.“

Zdravnik odide. Župnik se pomudi še pri Neži in ji pové nekaj gospodarskih stvari. Bil je vesel, da je nocoj bolnici bolje. Vdova odnese večerjo. Ko pride v kuhinjo, sede, pokriža se in začne obirati meso z drobnih piščetovih kostij.

Ko použije nekaj koščkov, zazdi se ji, da ima meso poseben vkus. Iz početka se ne zmeni za to, a kmalu ji je vkus zopern in jed se ji ustavlja. Použije še nekaj žlic juhe, ostalo pa, več kakor polovico, dá mački, katera hlastno skoči na nenavadno jed.

Naglo obidejo vdovo čudne slabosti in začne jo boleti v želodcu. Vstane, da bi popila nekaj kapljic vina, mené, da bi si pregnala gabež. A ko je vstala, stemni se ji pred očmi; morala je zopet sestiti in se nasloniti, da ne bi padla.

Vedno bolj jo teži v želodcu; težave jo obhajajo, bolečine rastejo; doslej se je še premagovala, sedaj pa se ne more več vzdrževati, začne na glas stokati.

V tem trenutku pride dekla v hišo z namolzenim mlekom.

„Jojmene! Kaj pa vam je, mati?“ vzklikne vsa prestrašena.

Tudi župnik je čul stokanje in prišel pogledat, kaj bi se bilo zgodilo.

Sedaj začne tudi mačka cviliti in se zvijati po tleh.

„Božja pomoč! Kaj se je tu zgodilo?“ zakliče župnik in gleda zavzet od vdove na mačko, od mačke na vdovo.

Vdovino lice je postajalo čim dalje bolj žolto, oči so ji otekale, pene so ji silile iz ust. Stokala je še vedno, a bila je v nezavesti.

„To so znamenja zastrupljenja! — Ali kako bi se bilo zgodilo to?“ zavzame se župnik.

„Mačka se valja v bolečinah poleg krožnika, iz katerega je malo prej jedla Katra. Moj Bog, moj Bog! zastrupljena sta oba! Očitno je, da je tičal v jedi strup.“

Dal je hitro poklicati hlapca in mu ukazal zapreči ter pohiteti za zdravnikom. Pošlje tudi po cerkovnika in mu ukaže, naj vse pripravi za svete zakramente; prej pa je še pomagal predeti vdovo v naslonjač.

Predno je upal župnik, bil je zdravnik zopet tu.

„Zastrupljena je“, reče zdravnik brž, ko je zagledal vdovo; „a kako, za Boga, in kdaj se je prigodilo to? Pred pol ure je bila še čvrsta in zdrava.“

„Med jedjo ji je moralo postati hudo; mačka, ki je snedla nje ostanke, poginila je ravnokar“, pové župnik kakor iz uma, in razloži, kako je našel nesrečnico.

„A jaz, žal, nimam nobenega zdravila zoper strup pri roki“, potoži zdravnik; „predno bi se pripeljal domov in se vrnil z zdravilom, bilo bi že prepozno.“

„Ali je res tako hudo? Ali ni nobene pomoči, da bi jo rešili strašnih bolečin?“ vzdihuje župnik in vije roke.

„Žal, da ni več pomoči“, odvrne zdravnik; „revica je izgubljena; nje življenje se lahko šteje samo po minutah — Dajte, da preiščem ostanke jedil in posodo, kjer se je kuhala jed, da zvem, s čim je zastrupljena!“

„Vse sem ravnokar stresla na žerjavico“, odgovori dekla. „Gospod župnik so povedali, da je bil v jedi strup, a jaz sem se bala, da se ne bi ponesrečil še kdo drug, zato sem uničila takoj vse. Samo pepel je še ostal.“

„Nisi prav storila“, posvarita jo župnik in zdravnik. „Take priče smrti človekove se ne smejo pokončati“, pristavi važno zdravnik.

„Nisem vedela tega“, zajoče uboga dekla. Bila je vsa zmedena zaradi nesreč, ki so se v sicer tako mirni župniji prigodile v štiriindvajsetih urah.

„Kdo je pripravil in kahal ono jed?“ popraša zdravnik.

„Vdova sama“, odgovori župnik. „Dekla je imela ravno danes do poznega večera opraviti izven doma.“

„Kakšen je pa bil vdovin značaj? kakšne nje razmere?“

„Najblažja ženska je, a jako, jako nesrečna“, razloži župnik.

„Potem bi se dalo misliti o samomoru?“ reče zdravnik polglasno, tako da dekla ni mogla razumeti njegovega mnenja.

„Bog ne daj!“ zavzame se župnik. „Potrežljiva, v božjo voljo toliko udana Katra ne bi si upala niti misliti kaj takega.“

„Potem pa ne vem več, kaj bi rekel, ter vam prepuščam odgovornost za vse“, reče zdravnik nekoliko nevoljen. „Ženica je zastrupljena, to vidite, in da za njo ni več rešitve, to je izvestno; kako in s čim se je to zgodilo, kakor vidim, ne dá se zvedeti. Torej naj to stvar pojasni sodišče, kateremu moram takoj naznaniti ta dogodek.“

„Bog nam pomози razvozlati to pretužno uganko!“ vzdihne župnik.

„Meni treba oditi, pozno je že“, reče zdravnik. „Podelite čim najpreje nesrečnici poslednjo tolažbo, zakaj kmalu utegne preminuti, utegne se pa tudi za nekaj trenutkov zavedeti; pazite torej nanjo! Morda od nje same še zveste, kako se je prigodilo.“

Urno ji podeli župnik sveto poslednje olje. Vdova je postajala čim dalje mirneja, vedno tiše je stokala, vedno počasneje dihala. Nje oči se niso več obračale od bolečin, temveč uprte gledale predse.

„Kaj se je zgodilo z menoj?“ nenadoma popraša s tihim glasom; „toliko trpim — oh, grozne notranje bolečine!“

Župnik se skloni nad-njo, da bi jo boljše razumel.

„Katra!“ reče, „ali ste menda nevedoma primešali kaj nepravlega v juho, da vam je bilo brž tako hudo?“

„V juho?“ ponovi vdova kakor v sanjah, „nič, da bi vedela. A jed je imela slab vkus — bila je gnusna — kako se mi še sedaj gabi!“

„Kdo je bil v kubinji, ko ste zaklali pišče in ste kuhali juho?“ vpraša urno župnik, ker se je bal, da ne bi revica iz nova izgubila zavesti. V srcu pa je iskreno molil, naj bi se pokazalo, kaj se je zgodilo, ali zločinstvo ali pa nesreča.

„Nihče — ni bil —“, zašepče vdova s pretrganimi besedami, „samo — Nande — videl — vprašal“ — to so bile njene zadnje besede.

Župnik spozna, da je prišel njen poslednji trenutek. S trepetajočo roko pritisne na njeni začetki in začneli ustni sv. razpelo. Ko priporoča nebu njeno dušo, doné mu njene zadnje besede vedno na uho: „Nande — videl — vprašal.“

Še jedenkrat globoko vzdihne, še jedenkrat zatrepeče, in uboga žena neha trpeti.

XI.

Dolgo je še klečal župnik poleg pokojnice. Mnogim umirajočim župljanom je bil že olajšal korak v večnost, videl je že toliko trpljenja in gorjã, čul toliko joka in stoka s sveta odhajajočega človeštva, a še nobena smrt ga ni presunila tako, kakor ta.

Pred dvema urama je rajnica še hodila in urejevala po hiši, stregla z najboljšo voljo zdravim in bolnim — a sedaj je ležala tu brez življenja, s premenjenim obrazom, z znamenjem grozne in mučne smrti. A to je slutil, da nesreča v njegovi hiši ni še pri kraju. Sodišče bo takoj ukrenilo preiskavo, da zasači hudodelca. Da bi le ne obdolžila nedolžnega! Neko imé mu ob tem premišljevanju neprestano šumi po ušesih, da se mu srce stresa od groze.

„Nande! Ali ni bila nje zadnja beseda: Nande? On je bil pričujoč, ko je rajnica pri-

pravljala Neži večerjo, on je vprašal, komu je namenjena jed.“ Tako si je tolmačil poslednje besede umirajoče vdove. „Ali je res Nande tako grozno propadel, da bi iz maščevalnosti Neži primešal strupa v jed?“ — Tako se je vprašal župnik. — „Skoro bi sam pritrnil“, sklene sam pri sebi, „sodeč po tem, kar sem ž njim doživel še danes. — In če je res to storil, ali bi mu prizanesel tudi sedaj in ga pustil nekaznjene ga? — Ne, ne smem! Vzroka moje prizanesljivosti — ker sem namreč prizanašal materi — tega sedaj ni več. Hudodelstvo se mora kaznovati. Mora!“ ponovi še jedenkrat s silo in vstane. — „Nebeski Oče, ti veš, zakaj me pred vrati groba obiskuješ s tako hudimi nadlogami! Naj se zgodi tvoja volja, ne moja!“ vzdihne ponižno. Nato pogleda k Neži. Spala je mirno nevedé, kaj se je strašnega pripetilo v hiši. „Bog bodi za to hvaljen“, misli si, „taka groza, kakor sem jo doživel, bila bi njena smrt. Počasi jo pripravimo jutri na to veliko izgubo.“

Mrliča pusti v varstvo cerkovniku, prižge luč in gre naravnost k Nandetetu.

Ko župnik vstopi v njegovo izbo, sedel je v kotu in bdel.

„Ali ne spiš?“ začudi se župnik; „to je znamenje hude vesti.“

„Ravno sedaj sem se vzbudil“, izgovori se Nande in se strese po vsem životu. Obraz mu je upadel, oči so mu gledale divje in prestrašeno, znalo se mu je, kaj je prebil v noči, zaklenjen v tesni izbici, nezmožen zatisniti očesa, sam bivajoč z očitajočo vestjo.

A sedaj ga obide še huda slutnja. Ta nepričakovani župnikov obisk, ob tako nenavadni uri, ne obeta mu nič dobrega. „Ko bi se mogel v tla pogrezniti, da zbežim vsem sitnobam!“ misli sam pri sebi.

„Ali slutiš, zakaj sem prišel k tebi sedaj, ko je čas za počitek, ko je šele dve po polnoči?“ popraša župnik.

„Najbrž želite, da bi se pred dnevom peljala v mesto“, odgovori Nande nekoliko pogumneje, češ da se bode tudi sedaj, kakor vedno z lažmi izmotal iz zadrege.

„Da bi se peljala v mesto? — Da izročim tebe posilnici, meniš?“ odvrne župnik z vedno ostrejšim glasom. „Ne, jaz te ne bom spremljal v mesto; posilnica bi bila za te predobra. Jeklene verige si zaslužil; temna ječa je pripravljena!“

„Kaj sem pa zakrivil, da tako grozno govorite?“ popraša Nande navidezno miren, a njegovo lice ga pri tem ovaja, kako silno se je prestrašil župnikovih besed. Zadnja kapljica krvi mu je izginila z lica; bil je bled kakor smrt.

„In še vprašaj, nesrečnež? Kaj si storil v kuhinji, ko si bil po večerji ondi sam?“

„Čakal sem vas“, odgovori Nande z votlim glasom. Njegov pogum je v novi omahoval; notranji glas mu je pravil, da se to pot zastonj trudi, izgovarjati se.

„Mene si čakal, praviš? A kaj si učinil med tem?“ popraša župnik s takim glasom, da je zločinca spreletela groza.

Nande se ozre okoli, kakor da bi iskal, ali bi se dalo ubežati. A okno je imelo železno mrežo, poleg vrat pa je stal župnik, tako, da mu z lepa ni bilo možno uiti. Župnik je takoj uganil njegovo misel.

„Ne uideš iz te sobe, dokler ne izpoveš resnice“, reče in stopi bliže vrat. „Pa tudi, ako bi mi ušel, božja kazen te bode povsod zasledovala in našla. Dobro si zapomni!“

„Da me ne bode, pomorem si sam“, zakliče Nande ves zdivjan, in hitro kakor blisek potegne iz žepa svoj nož in ga hoče odpreti z drugo roko, da bi se zabodel. Toda župnik je bil hitrejši nego on. Hitro ga zgrabi za obe roki in ga potrese, da odleti nožek v okno in razbije šipo.

„Nesrečnež! Tudi s samomorom si hočeš obtežiti vest?“ zakliče župnik ves zavzet, držeč ga z rokama, da ne bi storil še kaj nespametnega.

„Greh več, ali menj, kaj to dé!“ odvrne Nande razburjen in se hoče župniku iztrgati iz rok. „Moja duša je že tako pogubljena.“

„Nande, Nande, ne govori tako brezbožno! Spoznaj svojo pregreho in Bog ti bo odpustil!“

„Zame ni več milosti, pregloboko sem padel. Izgubljen sem, izgubljen na večno!“ zavpije Nande kakor brez uma. „Čemu bi živel dalje v tem obupu, v teh grozah, v takem peklu! Rajši takoj umrjem. Pekel na onem svetu ne more biti hujši nego pekeli, katerega nosim v svojih prsih, odkar sem —“ omolkne in kakor besen butne z glavo ob zid, da bi se ubil.

Ko ga župnik ustavi pri tem divjem dejanju, pobere hitro košček razbitega stekla, ki ga je uzrl na tleh, da bi si z njim prerezal žilo.

Župniku stopi mrzel znoj na čelo od osuplosti in truda, da ubrani nesrečnežu to divjanje.

„Bog hoče, da se grešnik reši, a ne pogubi“, reče nato z mehkejšim, skoro jokajočim glasom.

„Kes in pokora očistita človeka tudi najhujše pregrehe. Obup tare samo trdovratnega grešnika.“

„Vam je lahko tako govoriti, ker ne poznate obupa pregrehe. A jaz — jaz — sem proklet —“ odvrne Nande nekoliko mirneje.

Župnik ga sedaj prime za roko in ga vodi k oknu. Zunaj je bila najlepša noč. Modro in jasno nebo je bilo posejano z drobnimi, migljajočimi, neštevilnimi zvezdicami, med njimi pa je ponosno plaval polni mesec. Zbor čirčkov je motil tihoto noči, hladna sapica je prinašala prijetno vonjavo dozorelega grozdja.

Blažen mir, rekli bi, pobožnost je duhtela iz počivajoče prirode. Nato dene župnik desno roko na Nandetovo ramo, levo pa povzdigne proti nebu in reče slovesno:

„Tu v pričo neba, v pričo mene, ki sem božji služabnik, izpovej Nande, brez laži, natančno in vestno, ali si in kaj si primešal nocoj v Nežino jed! Vedi, da te Bog poslušša, kakor te jaz poslušam — povej resnico in Bog ti odpusti!“

Ko je tako govoril, potisnil je brez sile Nandetovo ramo tako, da je ta bil primoran spustiti se na kolena.

Župnikova častita postava, njegov vedno mehkejši glas, njegove spravljive in tolažljive besede so našle vedno glasnejši odmev v Nandetovi otrpli duši. Nekaj se mu začne v prsih gibati. Oni morilni čut obupnosti, ki je kakor z železnimi kleščami že več ur držal njegovega duha in njegovo telo, začel je giniti, a na njegovo mesto je stopil tolažilen čut, poln mehko-be in ganjenja, da mu polagoma razjasni razum, da mu vedno bolj ukroti besnost. To je bil mogočni čut kesanja, oni blaženi čut kesanja, ki očisti najbolj omadeževano dušo, ki spravi največjega grešnika z Bogom.

Nehoté povzdigne tudi on okó tje, kamor je kazala župnikova roka. Ob tem pogledu se mu zdi, kakor da se vanj ozira obraz razsrjenega — Boga.

„Gospod župnik, gospod župnik!“ zakliče ob tem ves obupen, „storil sem res strašen greh, da mi ne moreta ne Bog ne svet nikdar odpustiti!“

„Nobeden greh ni tako velik, da bi ne bilo zanj usmiljenja pred božjim stolom“, potolaži ga župnik močno ganjen.

„A moj greh je grozen, pravi v nebo vpijoči greh, — obup mi hoče zmešati možgane, pomagajte mi! o pomagajte mi!“ Skril je lice v dlani in se bridko zajokal.

Župnik ga pusti nekaj časa, da se izjoče; nato reče zamolklo: „Nande, ti si primešal strupa v Nežino juho, kaj ne?“

Nande pritrdi z glavo in še huje zajoče.

„Kaj si hotel doseči s tem? Da bi Nežo usmrtil?“ vpraša župnik ves presunjen.

Nande zopet prikima z glavo.

„Ali spoznaš sedaj neizmerno svojo pregreho? Ali se kesaš zaradi groznega dejanja?“

„Življenje bi dal, da bi mogel storiti nestorjeno, kar sem zakrivil“, odgovori Nande uničen.

„Strašno si se pregrešil, Nande!“ vzdihne župnik in sklene roki. „A izgubljen nisi, ne, moj sin! Človeka, ki govori resnico, Bog ne zavrže. Ako se boš kesal, odpusti ti Bog“, zašepeta na to močno ganjen in se skloni nanj. Debeli solzi kaneta na Nandetovo glavo.

„Vstani“, reče nato, ko Nande hvaležen objame njegovi kolena, „vstani! Tvoje življenje bodi od danes samó kes in pokora. Da sem ti odpustil jaz, to še ni dovolj, doletela te bode tudi kazen posvetne gosposke, kateri je dal Bog oblast, da kaznuje. Sodišču prideš v roke; da ti odmeri kazen. Smrt se sicer kaznuje s smrtjo, toda ozirali se bodo na tvojo mladost. Dobil boš najbrž več let hude ječe; prenašaj voljno in s skesanim srcem vsako trpljenje. Naj te ob tem teši prepričanje, da si zaslužil ostro kazen. A kadar boš zopet oproščen, tedaj stopi k vojakom in ondi do zadnjega svojega vzdihla trpi in se bojuj za dom in cesarja! To pokoro ti še posebej nalagam. Ali jo izpolniš, Nande?“

„Nobena kazen mi ne bode prehuda; vse bom prenašal voljno in udano“, odvrne Nande. „Da, da, spomnil sem se; tu imate, gospod župnik, tudi onih dvajset goldinarjev, kateri so vam izginili iz denarnice; jaz, jaz sem jih vzal! In — o Bog, kakó naj povem! — tudi denar iz cerkvene pušice sem več nego mesec dnij jemal dan za dnevom. Strašen človek sem jaz, gospod župnik. Ne, ne, zame ni več milosti!“

„Bog bodi zahvaljen za ta trenutek“, vzdihne pobožno župnik. Sedaj verjamem, da si se izpreobrnil. Da, sedaj se ne hliniš! Kes ti govori iz tvojega glasu. — Nande, zaupaj, božja milost je neskončna. In veš, koga imaš zahvaliti za izpreobrnjenje? — Svojo mater, ki sedaj moli v nebesih zate; ona ti je izprosila milost.“

„Mati?“ zakliče Nande in upre oči v župnika; grozna slutnja se mu je vzbudila v srcu.

Nekaj trenutkov molčita oba. Župnik si je otiral solze, katerih ni mogel več zadrževati.

„Moj sin“, reče na to počasi, kakor da bi se bal povedati mu vso resnico. „Žalostno je, kadar se pregrehe starišev maščujejo na otrocih, a še žalostneje, kadar pregrehe otrok zadenejo nedolžne poštene stariše. Nande, ti si hotel Nežo spraviti s tega sveta. Neži, hvala Bogu, ni nič hudega, a tvoje uboge matere ni več. V strašnih bolečinah je izdihnila pred dvema urama svojo blago dušo, potem, ko je nevedoma zaužila strup iz tvojih rok.“

Ko Nande to začuje, hoče nekaj govoriti, a iz njegovih ust ne pride drugega, kakor votlo hropenje. Telo mu omahne, opre se ob zid, da se ne zgrudi na tla.

Župnik mu pomore, da se spusti na slamo. „Ta udarec je največja kazen za tvojo pregreho“, reče mož pomilovalno. „Toda pogum, Nande, pogum! Pokora mora biti, brez nje ni dušne rešitve.“

Nande še vedno ni mogel govoriti, a trdno je držal župnikovo roko, potok solzá pa mu je lil po licih.

„O joči se, nesrečnež, izjoči se prav obilo, to ti prinese polajšanje in udanost!“ prigovaljal mu je župnik.

XII.

Drugi dan okoli poldne gre župnik zopet k Nandetetu.

„Prišli so po-te“, reče s trepetajočim glasom; „pripravi se, moj sin!“

Nande, ki je ravno stal pri oknu in tožno gledal na vrt, kakor bi se hotel poslavljati od mile prirode, zgame se, ko to začuje in obledi. A to je trajalo samo trenutek. Siloma se vzravna po koncu in reče s tihim, a mirnim glasom:

„Pripravljen sem že, gospod župnik; samó prosil bi vas še, da me blagoslovite v slovó.“ Ko to reče, poklekne pred župnika in skloni glavo pred njim.

Župnik položi blagoslavljač roke na njegovo glavo in zrè ganjen na spokorjenega mladeniča, ob tem pogledu pa zdrgeta. Temnolasa kodrasta Nandetova glava je bila močno posejana s srebrnimi lasmi. Osemnajstletni mladenič je bil osivel. V jedni noči je bil osivel zaradi prestanega strahú, groze in kesa!

Župnik se sedaj ne more več zdržati; srce mu prekipi od žalosti in usmiljenja. Pozabi, da je to mladostno, pred njim klečeče bitje velik hudodelnik; pozabi, da je porušil mir in srečo njegovega doma; pozabi, da mu že več let prizadeva čez mero skrbi, nemira in žalosti, katere so mu že tako ogrenile življenje — vse to sedaj pozabi, in pred seboj ne vidi drugega, kakor nekdanjega ljubeznivega, od rajnega prijatelja v varstvo mu izročnega fantička, prijateljevega sina, katerega je njegovo srce ljubilo s pravo očetovsko ljubeznijo. Pred seboj vidi najnesrečnejšega mladeniča, ki se mora v cvetu mladosti posloviti od radosti in prijetnosti življenja, da gre v temno, grozno bodočnost.

Skloni se nad njim, potegne ga k sebi ter objame iskreno. „Da je prišlo tako daleč!“ zasepeče in oko mu zarosi. „Bil si moje veselje, moja nada, moj ponos. — Videla se ne bova več na tem svetu, predobro čutim. Nasledki trpljenja zadnjih dni so porušili moje zadnje moči. Izgubim te na tem svetu, a na onem te pričakujem. Nande, tam gori se vidiva“, pristavi zaupno in pokaže na nebo; „a ti glej, da mi ne uničiš tudi tega zadnjega upa!“

„Pokoriti se in trpeti bode odslej jedini namen mojega življenja“, zatrdi Nande s slovesnim glasom. „Ali tako dosežem, česar želite?“

„Dosežeš, moj sin!“ in ga še jedenkrat objame.

„Bog vam povrni vašo ljubezen“, reče Nande do solz ganjen. „Spomin tega trenutka bo naj-

večji zaklad mojega tužnega, zapuščenega življenja.“

Župnik ga polagoma izpusti.

„Ali želiš še jedenkrat videti svojo mater?“ popraša. „Na mrtvaškem odru leži.“

Nande se strese. „Ne morem, gospod župnik, ne morem“, zakliče kakor prestrašen. „Kakor bi želel še jedenkrat videti njen mili obraz, tako se bojim, da bi pogled mojih grešnih očí, da bi dih ničvrednega sina ne oskrnil uboge mučenice. Poškropite jo vi v mojem imenu!“

Na vrata sedaj nekdo potrka. Oba se zganeta.

„Kličejo te; stražnikoma je čakanje predolgo“, reče župnik bolešno.

„Potem pa z Bogom, gospod župnik!“ zakliče Nande iz dna srca. „Bog vam povrni, kar ste zame storili in trpeli! Pa še nekaj vas prosim. Kar ostane materinega imetja, to prodajte in razdelite ubogim, jaz ne potrebujem ničesar več.“

Nato stopi nekaj korakov proti vratom, a život mu je omagoval. Župnik ga je podpiral in mu odprl vrata. Na pragu se prikažeta orožnika, katera Nandeta sprejmeta in mu takoj roke ukleneta v verigo. Nande se ni upiral. Ozrl se je samo še jedenkrat s solznimi očmi v milobni župnikov obraz in ga iskreno pogledal, kakor da si hoče na veke v spomin vtisniti njegovo obličje.

Ko stražnika odženeta Nandeta, pade župnik na kolena in vzdihne: „Izgubil sem ga, izgubil! Usmiljeni Bog, bodi mu milostljiv!“ in se bridko zajoče.

Bila je zopet jesen, tri leta po teh dogodbah.

Solnce je zahajalo in njegovi zlato-rdeči žarki so razsvetljevali z ognjenim svitom gorske vrhove okrog naše vasi. Tudi gozdi in travniki so žareli v rmeni svetlobi tonečega jesenskega solnca. V potoku so plesali valčki in hiteli naprej po dolgem jarku, ki je ločil travnike od vozne ceste. Topoli in druga drevesa so šepetala in se upogibala rahlo, kakor bi se veselila večernega hlada. Na koncu travnikov, ki so se videli kakor svetlo-zelene preproge, posajene z belimi, rmenimi in rdečimi cveticami, pasli sta se dve dobro rejeni kravici. Pod bližnjim hribom je stala jednonadstropna lična hiša, vsa obrastena z bršljinom. Okrog hišice je bil lepo in vkusno urejen vrt.

Pred hišnimi vrati, v prostornem naslonjaču je sedel upognen siv starček, gospodar te hiše, in pazljivo čital neko pismo. Bil je nam znani župnik, a silno oslavljen in postaran.

Brž po onih burnih dogodbah ga je vrgla huda živčna bolezen na več tednov v posteljo. Potem pa je prosil, naj ga denejo v pokoj, kar se je tudi zgodilo. Zapustil je župnikovanje in se preselil v malo hišo, katero si je bil kupil

blizu podružne cerkve svoje dosedanje župnije. Stregla mu je zvesta in skrbna Neža. Zdrav ni bil več po oni hudi bolezni. Ni se mogel več ravno držati, glava in roke so mu lezle k tlom, noge so se mu šibile, pogled ga je zapuščal, želodec mu ni več hotel službovati, tako da si je sam želel rešenja.

Čital je torej, kakor smo omenili, neko pismo. Njegovo lice je kazalo nemir, brž ko je spoznal, od kod je došlo; a čim dalje je čital pismo, tem bolj se je razjasnjeval njegov obraz.

Pismo se je glasilo tako-le:

Častiti gospod župnik!

Dobil sem Vašo poslano mi vsoto denarja, katero Vam pa takoj vračam. Jetnik, za katerega se toliko zanimate in kateremu naj bi bila poslana vsota za poboljšek, ni hotel nikakor sprejeti blagodušnega darú. Méni, da mu hrana, katero dobiva, zadostuje popolnoma.

Naznanjam Vam tudi, da jetnik, kateri se pa v vsakem oziru véde vzgledno, ni hotel, da bi se mu odpustila polovica kazni in bi ga pomilostil presvetli cesar. Trdil je, da je kazen zaslužil in prosil, da jo smé prestati do konca. Tako bode Vaš priporočenec še tri leta preživel med temnim židovjem naših ječ.

Obžalujem, da se Vaša želja ne dá izpolniti.

S spoštovanjem

I. I.,

vodja koprskih ječ.

Župnik zloži polagoma pismo in sklene roki.

„Njegova duša je rešena! Hvala Ti, nebeški Oče, za to milost, katero si mi podelil“, zašepeče močno ganjen. „Moje življenje ni bilo torej prazno. In sedaj je pač končana moja naloga. Rešil sem to dušo! Moj Stvarnik, sedaj rad umrjem.“ Rosne oči povzdigne proti nebu in gleda kvišku kakor zamaknjen.

Iz hiše stopi sedaj starikava ženska. Bila je Neža. Še bolj je bila suha, kakor nekdanj; nje lice je imelo močno brazdo; in jednega očesa ni bilo več. A črte njenega obraza niso bile več tako nevljudne kakor nekdanj. Žalostni nekdanji dogodek, nagla smrt zveste prijateljice, Nandetove matere, omečila je bila njeno sicer pošteno, a nekoliko trdo srce.

„Gospod stric, noč se bliža, hladno je postalo; za vaš protin je zrak že prevlažen“, reče z mehkim glasom, kakor kadar mati govori bolnemu otroku.

„Kakor misliš, Neža“, odgovori slabotno župnik; videlo se je, da so bile njegove misli daleč od tukaj in da ni mislil nase, niti na svoje obližje.

Neža mu pomaga vstati. Starček se prime njene roke in počasi stopa v hišo. — —

Leto pozneje je bilo njegovo mesto pred hišnimi vrati prazno, na župnem pokopališču pa se je vzdigala nova gomila nad truplom blagega, požrtvovalnega moža, ki je vse svoje življenje daroval v blagost in srečo svojemu bližnjiku.

Ogléd po stari povestnici slovenski.

(Nekaj zgodovinskih črtic, zlasti iz dobe Rimljanov. — Spisal Andrej Fékonja.)

(Dalje.)

Razni národi.

Kakor smo ravnokar povedali, Kelti niso vseh prvotnih stanovnikov pregnali iz naših krajev. Pač pa so se novi doselniki tu in tam vrinili med stare prebivalce ter se z njimi več ali manj pomešali tako, da so Rimljani našli tukaj razna in različna ljudstva in več jezikov.

Iz davnih pisateljev povzamemo, da so bili o prihodu Rimljanov na sedanji slovenski zemlji ti-le narodi in rodovi:

Najdalje na zapadu so bili Karni, stanujoči med reko Tagliamentom, alpskim gorovjem in jadranskim morjem, tako, da Strabo VII. 1. 5. še Tergeste (Trst) imenuje karnski trg. Po na-

rodnosti so bili Karni, kakor se zdi, mešanci od starih prebivalcev in keltskih naselnikov; Fasti triumph. vsaj govore „de Galleis Karneis“, torej Galli = Kelti, stanujoči v karnskem ozemlju. Nekateri pak imajo tudi Karne za čiste Slovéne.¹⁾

Mejaše Karnom in nadaljne prebivalce od tergestejske okolice do Pole imenuje Plinij Hist. nat. III. 20. Menokalene, Katalae, Subokrine, Sekuse. Subokrini so po vsej priliki stanovali ob južnem in jugozapadnem obronku julijskih Alp, katere Strabo IV. VII. zove Okra, t. j. sed. Hrušica. Proti jugu dalje so bili Istrijani, po katerih se še današnji dan imenuje

¹⁾ Glej Trstenjakove razprave.